

1.01 Izvirni znanstveni članek

316.343-058.13:929.5Kalister(450.361Trst)

Prejeto: 30. 11. 2009

Milan Pahor

Narodna in študijska knjižnica v Trstu, Odsek za zgodovino, Via Petronio 4, I-34138 Trieste
e-pošta: milan.pahor@naskodsek.191.it

Družina Kalister v Trstu. Podoba Trsta v 19. in v začetku 20. stoletja ter narodni preporod tržaških Slovencev

IZVLEČEK

Družina Kalister je sodila med najznamenitejše tržaške rodbine od sredine 19. stoletja do sredine 20. stoletja. Člani rodbine so se uveljavili kot uspešni podjetniki in finančniki in se proslavili kot mecen. Bili so predstavniki slovenskega meščanstva, ki je takrat nastajalo v Trstu. To je bil tudi čas slovenskega narodnega preporoda v Trstu in okolici. Začetnik družine je bil Janez Nepomuk Kalister (1806–1864), njegovo pot je nadaljeval nečak Franc Kalister (1839–1901), zaton rodbine pa predstavlja Frančev sin Viktor Kalister (1869–1948). Kalistri sicer niso bili veljaki v narodnem gibanju, so pa odigrali vidno vlogo pri njegovi finančni podpori in pri kulturnem mecenstvu. Ime Kalister se je ohranilo v spominu tržaških Slovencev kot sinonim za uspešnega podjetnika, bogataša in mecena slovenskega rodu. Še danes sta v Trstu Kalistrova palača in grobnica na pokopališču Sv. Ane.

KLJUČNE BESEDE

Trst, družina Kalister, Slavina, narodni preporod, palača Kalister, mecenstvo

ABSTRACT

THE KALISTER FAMILY IN TRIESTE. THE IMAGE OF TRIESTE IN THE 19TH AND EARLY 20TH CENTURY AND THE NATIONAL REVIVAL OF THE TRIESTE SLOVENES

The Kalister family was one of the most remarkable families in Trieste between the mid-19th and the mid-20th centuries. Its members established themselves as successful entrepreneurs and financiers, and esteemed patrons. They were the representatives the Slovenian middle class, which started to form in Trieste. This was also the time when the Slovenian national revival emerged in Trieste and its surroundings. The founder of the Kalister family was Janez Nepomuk Kalister (1806–1864); his work was continued by his nephew Franc Kalister (1839–1901); finally, the family's demise was brought about by Franc's grandson Viktor Kalister (1869–1948). Although the Kalisters were not the central figures in the national movement, they nevertheless took a notable part in it through their financial support and cultural patronage. The name Kalister has been preserved in the memory of Trieste Slovenes as a synonym for a successful businessman, a man of wealth, and a patron of Slovenian descent. The Kalister Palace and the tomb in St. Anna cemetery still stand in Trieste.

KEY WORDS

Trieste, the Kalister family, Slavina, national revival, Kalister Palace, patronage

Uvod

Odelek za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici (NŠK) v Trstu hrani zanimiv dokument. Gre za podelitev častnega občanstva Francu Kalistru, ki mu ga je občina Slavina podelila 3. marca 1889. Vendar pri NŠK nismo vedeli, kako je dokument prišel k nam, saj je medtem prva generacija kulturnih delavcev, ki je delala v NŠK, preminila in se je pretrgalo ustno izročilo. Uganko smo razrešili sredi leta 2008. Ukvarjali smo se s pripravami na študijski dan o profesorju, raziskovalcu in piscu Ludwigu Karlu Moserju, ki smo ga nato 21. novembra 2008 priredili v deželni konferenčni dvorani Tessitori v Trstu. Tako smo tudi preverili, če NŠK hrani Moserjevo knjigo (*Der Karst und seine Hohlen*), ki je izšla leta 1890 v Trstu. Ugotovili smo, da premoremo odlično ohranjen izvod. Želeli smo izvedeti, kako je izvod priromal v našo knjižnico, saj delujemo od leta 1947. Pogledali smo v stare inventarne knjige in odkrili, da je 1. junija 1951 NŠK odkupila 12 knjig in spomenico iz zapuščine Kalister. To ni bil dar, temveč nakup v višini tedanjih 32.200 italijanskih lir.¹

Ostalo lahko pridamo sami. V letu 1948 je brez potomcev umrl Viktor Kalister. Njegovo imetje so očitno začeli prodajati in tako je omenjeni delček priromal tudi v NŠK v Trstu.

Ko govorimo o knjigah, smo najprej želeli raziskati, kako so slovenski zgodovinarji do sedaj omenjali Kalistre in njihove sorodnike Gorupe.

Omembo Janeza Kalistra zasledimo v prvi polovici 20. stoletja pri zgodovinarju Josipu Malu in njegovi *Zgodovini slovenskega naroda*. V poglavju *Trgovina in obrt* je zapisal: "(...) Večina tržaškega prebivalstva je na ta način živela od trgovine, bodisi naravnost ali pa posredno. Tudi podeželje se je oprijelo kupčije in marsikdo si je pri tem nabral veliko imetje (n. pr. Ivan Kalister, rojen v Slavini leta 1806, umrl leta 1864). (...)"²

Zgodovina Slovencev iz leta 1979 nam še bolj bogato postreže s podatki. Janeza Kalistra omenja kar na štirih mestih, Josipa Gorupa pa na dveh. V poglavju *Kapitalisti na Slovenskem* naletimo na naslednji zapis: "(...) Janez Kalister, doma iz Slavine, je trgoval z domačimi pridelki, se preselil v Trst, se tu ukvarjal s špekulacijami, prevzemal davčne zakupe in se uvrstil med najbogatejše ljudi na Slovenskem. Ob smrti leta 1864 so cenili njegovo premoženje na 6–7 milijonov goldinarjev. (...)"³

V poglavju *Domač tuj kapital* je nadalje zabeležena dejavnost Kalistra in Gorupa: "(...) Velike dobičke je prinašal zakup davkov, predvsem deželnih doklad, ki so jih imeli posamezniki v svojih rokah, dokler jih ni

konec 19. st. prevzela dežela sama. Iz vrst teh zakupnikov so izšli največji slovenski podjetniki te dobe kot npr. Kalister, Hočevvar in Gorup. (...)"⁴

V poglavju *Vloga Trsta* beremo naslednje: "(...) Slovenska buržoazija v tržaškem pomorstvu in industriji ni bila močnejše zastopana. Vendar so se že prvi slovenski kapitalisti, kakor na primer Janez Kalister in Josip Gorup, vključevali v pomorstvo in so bili lastniki ladijskih deležev. (...)"⁵

Kalistrovo sled pa najdemo tudi v poglavju *Slovensko gospodarstvo med dvema vojnama*: "(...) Ko se je sredi 19. st. izoblikoval, bil zapisan in propagiran program Zedinjene Slovenije in je dobil celo svoje zemljepisne meje, je bil to predvsem kulturni, prosvetni in politični program. Za oris nacionalnega gospodarskega programa je bilo treba še veliko praktičnega dela. Tu ne mislimo toliko na industrijsko dejavnost Terpinca, na veletrgovsko aktivnost Kalistra in Gorupa ter na druge naše ljudi podobnega formata, ampak tudi na razvoj zadružništva, za katerega sta veliko storila brata Vošnjak, proti koncu 19. st. še Janez Evangelist Krek, Etbin Kristan in drugi. (...)"⁶

V novejšem času pa v knjigi *Slovenska novejša zgodovina* (iz leta 2005) naletimo na naslednji zapis: "(...) Druga kategorija davkov in dohodkov državnega proračuna so bili posredni davki, trošarine, takse, državni monopol in carine. Najpomembnejše trošarinsko blago so bili sladkor, kava, pivo, vino, žganje in likerji. Te davke so imenovali užitninske davke in jih je država dajala zasebnim podjetnikom v zakup za povprečno odškodnino. Pobiranje užitnine je bil donosen posel, s katerim je obogatela večina veletrgovcev in grostov (Gorup, Kalister, Luckman). (...)"⁷

Ob teh zanimivih zapisih slovenskih zgodovinarjev pa beležimo na drugi strani sprenevedanje in površnost nekaterih italijanskih tržaških raziskovalcev zgodovine mesta.

V letu 2003 (ponatis pa v maju 2007) sta npr. Armando Halupca in Leone Veronese izdala obsežno publikacijo z naslovom *Trieste nascosta (Raccolta illustrata di curiosità tra vie, androne, piazze della città e dintorni)* (Skriti Trst (Ilustrirana zbirka podatkov pri potovanju skozi ulice, trge mesta in okolice)). Gre za obsežno publikacijo, ki na 440 straneh (v ponatisu 462) opisuje 370 (v ponatisu pa 400) značilnih ali pomembnih točk mesta in okolice.

Na strani 178 je opisana 138. zanimivost mesta. Nanaša se na palačo Kalister (Palazzo Kalister) na Trgu Svobode števil. 2 (Piazza della Libertà, nekoč Piazza della Stazione). Pod fotografijo omenjene palače je kratek oris. V prvih vrsticah je naveden točen podatek, da je bila palača dograjena leta 1884 po načrtu arhitekta Zabea, ki je bil po rodu iz Trsta.

¹ NŠKT, Arhiv. Inventarne knjige, knjiga V, 1951.

² Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*, II, str. 524.

³ *Zgodovina Slovencev*, stran 427.

⁴ Prav tam, str. 486.

⁵ Prav tam, str. 534.

⁶ Prav tam, str. 686.

⁷ *Slovenska novejša zgodovina*, str. 103.

Ostali podatki pa so pomešani in zgrešeni. Avtorja navajata, da je dal palačo zgraditi Giuseppe (!) Kalister. Kot je znano, je Janez Kalister preminil že leta 1864, torej dvajset let prej. V orisu je omenjen tudi Anton Kalister, ki naj bi po rodu izhajal iz Odese na Krimskem polotoku (takrat carska Rusija, danes Ukrajina).⁸ Dejstvo pa je, da so bili Kalistri po rodu iz Slavine (danes občina Postojna). Naročnik palače je bil dejansko veleposestnik Franc Kalister, njegov oče pa je bil Anton Kalister, brat Janeza Kalistra.

Žal je v Trstu še vedno prisotna miselnost, da je nemogoče, da bi se lahko Slovenec uspešno uveljavil v italijanskem Trstu.

Narodni preporod tržaških Slovencev se od srede 19. stoletja pa vse do prvega desetletja 20. stoletja prepleta z mnogimi dejavniki. Nosilci narodnega gibanja so posamezniki in organizirane ustanove, ki potegnejo za seboj večino pripadnikov lastnega naroda. Mnogi ljudje ostanejo ob strani, vendar po svoje pripomorejo k omenjenemu procesu. Lahko so opazovalci, lahko pa tudi občasni akterji, ko se porajajo določene pobude.

Takšen je primer članov družine Kalister. Niso bili nosilci narodnega razvoja in preporoda, so pa sodelovali, ko so jih za to prosili. Vsekakor so čutili pripadnost svojemu slovenskemu narodu.

Trst: priseljevanje, trgovanje, podjetnost. Od gospodarske rasti do narodnega preporoda.

Druga polovica 19. stoletja je bilo obdobje množičnega priseljevanja v Trst, ki je nudil obilo možnosti, saj je bil takrat v velikem in naglem razvoju. V italijanskem letopisu, ki ga je izdala tržaška knjigarna Julius Dase za leto 1870, je omenjeno, da je bilo v tedanjem Trstu 125 slovenskih trgovcev. Če upoštevamo, da Italijani in Nemci (Dase je bil Nemeč) radi dosledno manjšajo slovensko prisotnost in da mnogi Slovani v Trstu iz raznih razlogov radi prikrivajo svojo narodnost, lahko pridemo do zaključka, da je bilo v Trstu vsaj dvakrat toliko slovenskih oziroma slovanskih trgovcev.

Če bi bili vsi v Trstu prisotni trgovci in podjetniki tako kremeniti in dosledni kakor lastnik žgarnjarne Počkaj, ki je bila na vogalu ulic Ghega in Rittmayer in ki je nosila samo slovenski napis "Žganje in slaščice", bi bila slovenska podjetnost nedvomno bolj vidna.

Med slovenskimi priseljenci v Trstu ni manjkalo takih, ki so si s podjetnostjo in spretnostjo pridobili prava bogastva in se povzpeli v sam vrh mestne gospodarske elite. Lahko omenimo primer trgovskega podjetnika Franca Tadeja Reje (tudi Reyer) (1760–1855), po rodu iz Kanalske doline, člana tržaške

Borze in predsednika Avstrijskega Lloydja; ali pa ladjarja Henrika Angela Jazbeca in vrste uspešnih tovarnarjev: Mahnič (predilnica), Metlikovec (tovarna strojev), Polak (tovarna mila), Vodnik (tovarna loja). Med uspešne podjetnike kapitaliste lahko uvrstimo tudi Ivana Kozlerja, lastnika večjega števila stavb v Trstu.⁹

Podjetnost, trgovanje, pomorska trgovina so bili sestavni del hitre rasti mesta. Prvi slovenski pomorščaki so bili sinovi slovenskih ribičev med Barkovljami in Štivanom. Proti koncu 18. stoletja so začeli njihovi sinovi stopati v službo bogatih trgovcev, ki so imeli svoje ladje, in so pluli z njimi ob obalah Jadrana in Sredozemlja, pozneje pa odhajali po morju daleč proč v svet. Niso bili redki primeri tudi kakega slovenskega trgovca iz zaledja, ki si je kupil ladjo in si nato ustvaril trdno trgovsko in pomorsko postojanko v Trstu in na Reki. Tak trgovec je bil Franc Rakovec (1697–1760), ki si je najprej kupil ladjo na Reki, kasneje ga srečamo tudi v Orientalski družbi v Trstu. S pomorsko trgovino se je ukvarjal oče znanega mecena Žige Zoisa Michelangelo (Mihael Angel) Zois, ki je leta 1745 prodal svojo ladjo Petru Tomaševiću s Pelješca. Med mnogimi priseljenci iz Dalmacije in balkanskega polotoka je imel posebno trgovsko srečo Jovo Kurtović, po rodu iz Sarajeva. V Trst je prišel bos, okoli leta 1800 pa je bila družina Kurtović že ena najbobogatejših v mestu. V lasti je imela več desetih jadrnic. Prav tako okoli leta 1800 je med najbogatejše meščane spadal Jurij Prešeren, veletrgovec z žitom.

K še hitrejši rasti mesta so pripomogle tudi boljše povezave. Najprej izgradnja železnice Dunaj–Gradec–Ljubljana–Trst, ki je začela obratovati leta 1857. Skoraj enakega pomena za Trst je bila dograditev Sueškega prekopa leta 1869. Takrat je bila doba velikih jadrnic že v zatonu. Pomorsko trgovanje je do takrat slonelo predvsem na dalmatinskih jadrnicah. V gradnji jadrnic so prednjačili domačini z otoka Lošinj. Tam je bila zibelka znane družine Cosulich, ki so bili v mladih letih Hrvati (Kozulić), nato so se preselili v Trst, kjer so obogateli in se poitalijancili.¹⁰

Tudi Slovenci so znali izkoristiti pomorsko trgovino. Sami ali skupaj z družabniki so vlagali kapital v nakup ladij ali delnic pri pomorskih družbah. Zgodovinarica in preučevalka slovenskega pomorstva Nadja Terčon je zabeležila vrsto priimkov in imen, ki jih uvrščam ob tiste, ki sem jih že omenil: Danijel Polak (iz Trsta), Nikolaj Valušnik (uradno Walusnig), Marija, Leopold in Valentin Dolenc, Matej Gasser (iz Škofje Loke), Franc Jelovšek (iz Vrem), Anton in Peter Mašera (iz Krna), Jožef, Ivan in Emilija Miklavčič ter drugi so bili lastniki ali solast-

⁸ Halupca, Veronese, *Trieste nascosta*, str. 178.

⁹ –od–: Slovenska podjetnost v Trstu. Od Počkaja do Kalistra. *Gospodarstvo*, 14. 5. 1949.

¹⁰ Vilhar, *Iz zgodovine*, str. 162–163.

Del starega zemljevida mesta Trst (1818–1822) s prikazom Hrenove ulice (Coronejske ul.) (AST, fond 694 a/02).

niki jadrnic in kasneje tudi parnikov.¹¹ Zadnji lastnik jadrnic v Trstu je bil Slovenec, deloma poitalijančeni, Henrik Angel Jazbec. Njegova jadrnica Bechdale (792 ton) je bila zadnja jadrnica v Trstu. Leta 1910 jo je Jazbec prodal avstrijskemu Lloyd.¹²

Seveda niso bili uspešni le slovenski priseljenci, temveč tudi domačini. Martelanci so stara barkovljanska rodovina. Nekdanji škedenjski župnik in poznejši kanonik stolne cerkve sv. Justa, Ivan Peter Martelanc, je našel okrog leta 1900 v cerkvenih arhivih stolne cerkve podatke, da so Martelanci živeli v Trstu že leta 1099. Ni pa mogel ugotoviti, kdaj so se tam naselili. Praded dveh članov tvrčke Martelanc (Ivana in Antona), Anton Martelanc, je imel okoli leta 1755 krčmo v starem mestu pod jezuitsko cerkvijo. Njihov oče, tudi Anton po imenu (rojen leta 1812), je imel podjetje za nakladanje in razkladanje balasta (peska, gramoza in drobnega kamenja) na trgovske ladje, ki so brez blagovnega tovora prihajale oziroma odhajale iz tržaške luke. Pri takem delu je bilo udeleženih 45 barkovljanskih ladij, ki so imele od 10 do 12 ton nosilnosti. Omenjeno tvrčko so ustanovili leta 1887 trije Martelanci: Svetko (rojen leta 1862) ter brata Ivan (1843) in Anton (1863). Vsi trije so se pred ustanovitvijo podjetja ukvarjali s stavbarstvom. Tvrčka Martelanc

je po načrtu arhitekta Maksa Fabianija zgradila tudi Narodni dom v Trstu.¹³

Izmed pionirjev slovenske podjetnosti pa je Tržačanom v spominu na prvem mestu ostal veleposestnik, velepodjetnik, ladjar in meceni Janez Kalister (1806–1864) iz Slavine, ki se je naselil v Trstu in se iz malega, a zelo nadarjenega trgovca, povzpел med vodilne tržaške bogataše in kapitaliste. Ob Kalistrovi smrti, ki je odmevala po vsem slovenskem prostoru, so ljubljanske *Kmetijske in rokodelske novice* priobčile članek s Kalistrovo oporoko, ki priča o njegovi uspešnosti in podjetnosti.¹⁴

Janez Kalister se je poročil s Slovenko Marijo Bole (1805–1880), s katero sta sicer dobila potomstvo, ki pa ju ni preživelo.¹⁵ Po njegovi smrti sta njegovo dediščino prevzela nečaka Franc Kalister in Josip Gorup. Slednji se je po nekaj letih preselil na Reko (Rijeka), kjer si je s podjetnostjo nabral pravo bogastvo.

Člani družine Kalister in Gorup niso postali prvaki slovenskega narodnega gibanja v Trstu. Posamezne člane obeh družin pa v takratnem obdobju kljub temu zasledimo v odborih slovenskih ustanov in društev. Kalistri in Gorupi so se izkazali pred-

¹³ Gospodarstvo, 28. 5. 1949, Slovenska podjetnost v Trstu.

¹⁴ Kalc, *Poti in usode*, str. 24–25.

¹⁵ ASGCT, Podatki o družini Janeza Kalistra. Osebna zahvala gre sodelavkam anagrafskega (anagrafe comunale) in zgodovinskega arhiva (archivio storico generale), posebno pa se moram zahvaliti Micheli Nacmias in Paoli Ugolini.

¹¹ Gl. tudi prispevek Nadje Terčon v pričujoči številki Kronike.

¹² Vilhar, *Iz zgodovine*, str. 165.

vsem kot mecen, denarni podporniki mnogih narodnih pobud. Nedvomno so bili rodoljubi in pripadniki slovenskega naroda. V drugi polovici 19. stoletja je prav v Trstu nastajalo slovensko meščanstvo kot prvo na Slovenskem. Kalistri in Gorupi so bili vidni predstavniki tega meščanstva. Tako posamezne člane zasledimo v najpomembnejših ustanovah tržaških Slovencev, ki so jih ustanovljali v sklopu narodnega gibanja in preporoda od leta 1848 pa vse do prve svetovne vojne.

Mesto Trst je bilo v nenehni rasti. V pristanišče so prihajali vplivi iz širšega območja Evrope in iz Sredozemlja, ki jih je mesto vsrkavalo in jih nato (delno) posredovalo v lastno zaledje. Trst se je širil, plemenitil in obogatel z novimi priseljenci. Najprej je bilo mesto kot talilni lonec, v katerem se je prebivalstvo premešalo in stopilo, vendar je prevladoval italijanski element, ki je takrat predstavljal oblast. Kljub temu so sčasoma do javne veljave prišle tudi nekatere druge skupnosti. Tu mislimo predvsem na Slovence.

Tržaški kapital, ki je imel večnarodni izvor (italijanski, nemški, judovski, grški, slovenski, srbski, hrvaški, idr.) je širil svoj gospodarski vpliv preko celotnega slovenskega narodnega ozemlja, ki je obenem predstavljalo gospodarsko zaledje mesta. Trst se je razvil na podlagi gospodarske potrebe habsburške monarhije. Dejavnosti pristanišča, ki je bilo odprto celotnemu Sredozemlju in nato vedno bolj proti vzhodu, se je pridružila industrija, ki se je razvila ob pomorstvu in trgovini. Vse to je bila posledica ekonomskih interesov monarhije. Tako je postal Trst središče in stičišče mnogih gospodarskih interesov iz zaledja države. Prav tako je iz osrčja države v Trst pritekal kapital, ki se je vlagal v trgovino, pomorstvo, industrijo in banke. Vse to je s primerno carinsko in finančno politiko podpirala država. Tako sta stalno naraščala gospodarska moč in sposobnost Trsta, ki sta višek dosegla leta 1913.¹⁶

Dunajska marčna revolucija v letu 1848 je s svojimi zahtevami in programom odmevala po Evropi. Nova politična klima je ustvarila pogoje za nastanek in razvoj političnega in kulturnega življenja pri tistih narodih, ki so bili do tedaj na evropski sceni bolj v ozadju. Valovalo je po Evropi, valovalo na Slovenskem, valovalo na Primorskem, v Trstu in Gorici. Prebudili so se Slovenci v Trstu, saj so bili njihovi cilji podobni ciljem Slovencev na Dunaju, v Gradcu, Celovcu, Ljubljani.

V Trstu so se ob Slovencih prebudili tudi ostali Slavjani (Slovani), ki so bili prisotni v mestu.¹⁷ Tako je je prišlo v oktobru 1848 do ustanovitve društva Slavjanski zbor. Dne 23. oktobra so izdali posebno vabilo, imenovano Povabljenje, ki so ga natisnili v

štirih jezikih: v slovenskem, hrvaškem, italijanskem in nemškem. Na takih temeljih in izhodiščih je slovel začetek narodnega preporoda v mestu, ki je nato dosegel višek v začetku 20. stoletja z dograditvijo Narodnega doma. Slavjansko društvo, v katerega se je kmalu preimenoval Slavjanski zbor, je združevalo Slovence in druge Slované v Trstu. Opravilo je pomembno politično, narodno in kulturno vlogo. Izdajali so mesečnik z imenom *Slavjanski rodoljub*, od marca do avgusta 1849 je izšlo 6 števil. V letu 1850 je izšlo še 6 števil časopisa *Jadranski Slavjan*, ki je nasledil prejšnje glasilo.

Kasnejši absolutizem v habsburški monarhiji je zadal pridobitve revolucionarnega leta 1848. Počakati je bilo treba na odjugo, ustavno dobo, ko je bila 29. januarja 1861 ustanovljena Slavjanska (narodna) čitalnica, ena prvih na celotnem slovenskem narodnem ozemlju. Delovala je v samem mestnem središču. Čitalnica je opravljala pomembno vlogo kot središče družabnega in kulturnega življenja meščanstva slovenskega in slovanskega rodu. Do ustanovitve Političnega društva Edinost je Slavjanska čitalnica opravljala pomembno narodno in politično vlogo. Na priporočilo in spodbudo člana čitalnice Josipa Godine-Vrdelskega je kasneje prišlo do ustanovitve vrste predmestnih in okoliških čitalnic. Od sredine leta 1868 do sredine leta 1870 so bile ustanovljene čitalnice v krajih: Rojan Barkovlje, Opčine, Sv. Ivan, Rocol, Škedenj, Kolonja, Boljunec, Nabrežina.

Dne 12. novembra 1874 je c. kr. namestništvo v Trstu odobrilo pravila Političnega društva Edinost. Tako se je začela pot organizacije, ki je bila temeljnega pomena za Slovence v Trstu in okolici, kasneje pa še na celotnem Primorskem in v Istri (za Hrvate in Slovence). Delovanje organizacije se je nasilno zaključilo leta 1928 s prepovedjo s strani italijanskih fašističnih oblasti.

Dne 8. januarja 1876 je začelo društvo izdajati istoimenski list *Edinost*, ki je leta 1888 postal tednik in leta 1898 dnevnik. Časopis je delil usodo društva, saj je bil prav tako nasilno ukinjen septembra 1928.

Poleg čitalnic so pomembno vlogo prebujanja narodne zavesti opravili tabori, ljudski shodi na prostem. Eden izmed teh je bil v Dolini pri Trstu 27. oktobra 1878, ko se je na shodu zbralo od 8.000 do 10.000 oseb. Prireditelj dolinskega tabora je bilo Politično društvo Edinost.

Prvo slovensko oziroma slovansko delavsko društvo po češkem vzoru je v Trstu nastalo že marca 1868 z imenom Čebela. C. kr. namestništvo ni potrdilo pravil, češ da je društvo politično in ne podporno. Tako je bilo treba počakati do 10. januarja 1879, ko je bilo ustanovljeno Slovensko delavsko podporno društvo. Omenjena ustanova je opravila plemenito delo na področju zdravstvenega zavarovanja, bolniške blagajne in dobrodelnosti. Ob prvem društvu se je 25. julija 1881 pojavilo še Tržaško podporno in bralno društvo.

¹⁶ Pahor, *Evropski vplivi*, str. 120–121.

¹⁷ Pahor, *Slavjanska slova*, str. 13; Pahor, *Evropski vplivi*, str. 122–123.

Člani Slavjanske čitalnice v Trstu l. 1870

Člani Slavjanske čitalnice v Trstu iz leta 1870 (NŠKT, OZ, fototeka).

Kmalu za podpornimi društvi je bilo ustanovljeno društvo Tržaški Sokol. Ideja o sokolskem društvu je prišla iz Češke, od koder so k nam prispele mnoge zamisli na podpornem, sokolskem, združnem in delavskem področju. Češka je takrat prednjačila v slovanskem svetu habsburške monarhije in je bila vzor za ostale slovanske narode.

List *Edinost* je 19. julija 1882 objavil vest, da je vlada potrdila pravila Tržaškega Sokola. Vest je bila pomembna, saj je tako nastala organizacija, ki je odločilno pripomogla k narodni rasti. Tudi na tem področju je prišlo do zamude, saj je 65 oseb 6. maja 1869 ustanovilo Telovadno društvo Južni Sokol v Trstu v prostorih Slovanske narodne čitalnice v Trstu (poznane tudi kot Slavjanska čitalnica, ki je imela takrat sedež v Ulici Canal grande števil. 10 v prvem nadstropju), vendar c. kr. namestništvo ni potrdilo pravil in vodstva društva. Od leta 1882 dalje se je začela uspešna pot Tržaškega Sokola, ki se je spremenil v pravo športno in narodno gibanje, ki je zajelo Trst in celotno Primorsko.

Na šolskem področju je podobno pot opravila Cirilmetodova družba. Narodno-obrambna šolska organizacija Družba sv. Cirila in Metoda je bila ustanovljena v Ljubljani leta 1885, veliko širino pa je dosegla na območju Trsta in okolice. Družba je nastala zaradi raznarodovalnega pritiska nemških in italijanskih društev Schulverein, Pro Patria in Lega

Nazionale, ki so postavljale vrtce in osnovne šole v popolnoma slovanskih krajih. Oblasti niso dovoljevale odprtja slovanskih šol v obmejnih krajih, mestna oblast v Trstu pa ni dovolila odprtja javnih slovanskih vrtcev in šol v središču mesta. Vodstvo družbe je v letu 1886 sprejelo sklep o pomoči slovenskemu Trstu. Dne 3. januarja 1887 je začel delovati otroški vrtec pri Sv. Jakobu v Trstu, 15. oktobra 1888 pa še šola.¹⁸

Tržaški Slovenci so se zavedali, da narodni preporod ne bo trajen in gotov, če si ne ustvarijo trdne gospodarske osnove. V splošni gospodarski rasti mesta in okolice so znali postaviti močno osnovo v kmetijstvu, vrtnarstvu, obrti, trgovini, gostinstvu in prometu. Na taki osnovi so nato nastajala gospodarska in obrtna društva, konsumne zadruge, denarne zadruge, posojilnice in hranilnice, banke. Nastalo in razvilo se je slovensko denarništvo, ki je slonelo na mreži gospodarskih dejavnosti. Za sopotnike si je znalo pridobiti Hrvate iz Trsta, Istre in Dalmacije. V slovensko-hrvaško denarno tkivo so se kasneje vpletli še Čehi, Srbi, Črnogorci in Bošnjaki.

V prvo dobo gospodarske rasti sodijo pogrebna društva in zadruge, ki so jih začeli ustanavljati v

¹⁸ Pahor, Nacionalno in politično zorenje, str. 37–43. Prim tudi Pahor, Slavjanska slova, str. 13–60, in Pahor, Evropski vplivi, str. 122–123.

šestdesetih letih 19. stoletja. Na prvo znano društvo naletimo v letu 1864 v Rocolu v Trstu. V januarju 1879 je bilo ustanovljeno Delavsko podporno društvo. Aprila 1880 je bilo ustanovljeno Gospodarsko društvo v Škednju pri Trstu, leta 1883 Obrtnijsko društvo v Barkovljah, leta 1884 Obrtnijsko društvo pri Sv. Mariji Magdaleni Spodnji, v naslednjih letih pa še v drugih mestnih četrtih in predmestjih Trsta.

Leto 1891 je prelomno leto v zgodovini slovenskega denarništva v Trstu. Takrat je začela poslovati Tržaška posojilnica in hranilnica. Osnoval jo je politični vrh društva Edinost. Do konca stoletja se je širila mreža denarnih zadrug, posojilnic in hranilnic.

Tudi leto 1905 je bilo prelomno leto. Dne 29. oktobra 1905 je začela poslovati Jadranska banka kot druga poslovna banka v slovenskem prostoru. V naslednjih letih se je izpopolnila mreža slovenskih denarnih zavodov: leta 1906 je bila ustanovljena Trgovsko-obrtna zadruga, leta 1907 je prenesla svoje poslovanje v središče mesta Ljudska posojilnica in hranilnica (ustanovljena leta 1905 pri Sv. Ivanu v Trstu), leta 1911 je nastala Narodna posojilnica in hranilnica, leta 1912 pa še Splošna hranilnica.

Hrvati v Trstu so pripomogli k ustanovitvi Jadranske banke. Nekaj let kasneje so potrdili svojo gospodarsko prisotnost v Trstu z ustanovitvijo Hrvatske štedionice (v letu 1909).

Poleg domačih denarnih zavodov so v desetletju pred prvo svetovno vojno zrasle podružnice slovenskih in čeških bank. Najprej je leta 1907 odprla podružnico v Trstu Ustredni banka čeških sporiteljen (Osrednja banka čeških hranilnic), v letu 1908 je bila ustanovljena podružnica Ljubljanske kreditne banke, leta 1910 pa se je pojavila še podružnica Živnostenske (Obrtno industrijske) banke, ki je bila najstarejša in največja češka banka.¹⁹

Kratek življenjepisa Janeza Nepomuka Kalistra

Z Janezom Kalistrom se je začela uspešna zgodba Kalistrov in Gorupov, ki so se uveljavili v tedanjem Trstu. Kalister je za sabo potegnil še nečaka Franca Kalistra in mu omogočil uveljavitev v Trstu, po drugi strani pa tudi vsestransko uspešno finančno poslovanje drugega nečaka Josipa Gorupa, ki je pustil neizbrisen pečat na Reki. Za prvimi tremi so bili uspešni še drugi člani obeh družin, vendar niso dosegli njihove ravni.

Življenje Janeza Kalistra se je začelo 9. maja 1806 v vasi Slavina (pri Pivki) v hiši kmeta Andreja in gospodinje Marije. To je bilo le slabih 40 kilometrov od mesta Trst, ki je nato zaznamovalo Janezovo življenjsko in tudi podjetniško pot. Ko je bil Janez star okrog 15 ali 16 let, okrog leta 1822, je stopil kot preprost kmet na pot prekupčevanja. Najprej je v Ljubljani kupoval žito in usnje in ga nato z

dobičkom preprodajal naprej. Pridobljeni dobiček je pametno vlagal v druge nakupe, a tudi v naložbe. Naslednji korak je bil, da je postal previdnik, kar pomeni, da je skrbel za dobavo sena in ovsu za kobilarno-konjarno v Lipici na Krasu in na Prestranku pri Pivki.

Njegovo premoženje je tako počasi raslo. Pravi preskok pa je Janez Kalister opravil, ko je začel jemati v zakup (takrat se je reklo "jemati v štant") cestnine in užitnine (krajevni davek od prodaje tržnega blaga) na raznih koncih tedanje cesarske Avstrije. Prav tako je prevzemal prodajo soli in tobaka, ki sta bila takrat monopolno blago. Iz tega si je Janez Kalister nabral veliko premoženje. Razen svojega imena in priimka je znal bolj malo kaj zapisati, saj kot kaže, šol ni obiskoval. Sicer je pisal v slovenskem jeziku (narečju). Po drugi strani je sam vodil svoje račune, predvsem dohodke in izdatke. Pravijo, da ga je odlikoval odličen spomin, kar je nedvomno koristilo pri sklepanju poslov. Drugače je imel zaposlenih veliko število pridnih in zanesljivih oseb, ki jih je sam izbiral, a v glavnem med svojimi rojaki. Kot kaže, je bil Janez Kalister gluh za nasvete drugih, čeprav so bili dobronamerni. To pravilo je veljalo tako za prijatelje, znance, sorodnike kot tudi za opravilnike (namesčence) v njegovih podjetjih.

Kalister je slovel po občudovanja vredni pridnosti in delavnosti. Delal naj bi od zgodnjega jutra do poznega večera, kar je nedvomno pripomoglo k njegovemu uspehu. Po drugi strani je bil skromen, varčen in pošten, ni pa veljal za skopuha. Vsakdo je bil v njegovi hiši lepo sprejet in pogoščen. Sam je verjetno največji užitek našel v svojem delu.

Janez Kalister se je v Trst verjetno preselil okrog leta 1840. Z njim je prišla tudi žena Marija, kmalu pa sta se v Trst za njo preselila še njena starša, ki sta prodala posest v Kočah. V Trstu je imel Kalister več hiš, stavb in drugega premoženja v samem mestnem središču. Velike stavbe na vogalu današnjih ulic Coroneo in Carducci se je prijelo ime Casa Kalister. V hiši so bila skladišča, hlevi za vprežno živino, uradi in stanovanja. Na istem mestu so bile tam stare hiše, ki jih je dal Janez Kalister na novo pozidati. Novo poslopje je le malo časa užival. Nova štirinadstropna hiša z lepim razgledom po mestu je bila namreč dokončana v letu 1864, le nekaj mesecev pred njegovo smrtjo. V prvem nadstropju stavbe na številki 8 (današnje ulice Carducci) so bili uradi, kjer je Janez Kalister s sodelavci vodil svoja podjetja. Casa Kalister je bila takrat na vogalu obeh ulic Coroneo in Torrente. V notranjosti je bilo v pritličju veliko dvorišče. Od tam je bil nato vhod v skladišča ter v hleve, saj so tovor prevažali z vozovi. Na drugi strani po Ulici Torrente je Casa Kalister segala do majhne hiše, ki meji z drugo palačo. Hiša Kalister je še danes od zunaj prepoznavna, saj v pritličnih prostorih domuje znana trgovina Godina.

¹⁹ Pahor, *Jadranska banka*, str. 12–13.

Pogled na Kalistrovo hišo (druga na desni strani) (last: Filip Fischer, Trst).

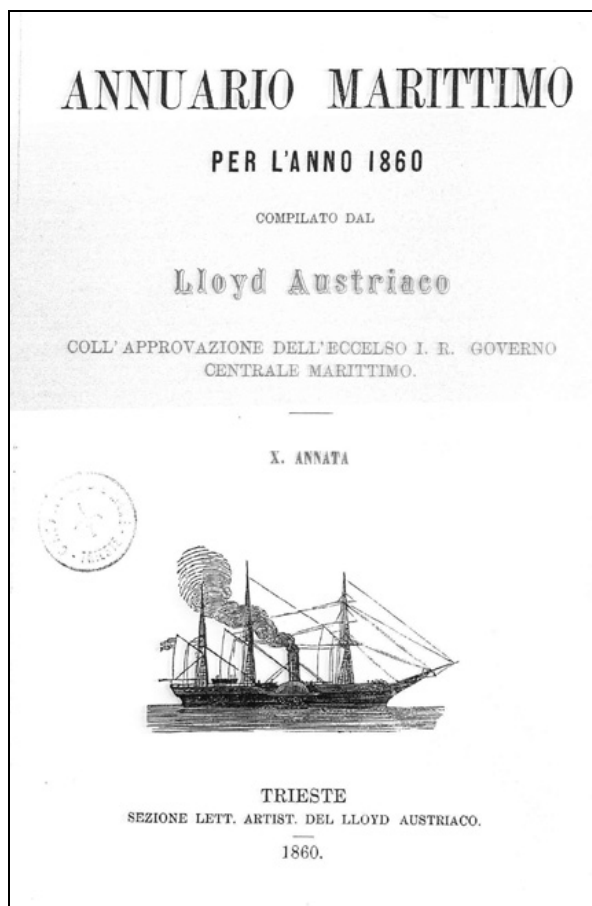
Poleg vsega že navedenega je imel Kalister bombažno predilnico, barvarno in papirnico, velika skladišča v Trstu in na Reki. Po drugi strani pa je imel razširjeno tudi posojilno dejavnost, saj je posojal denar podjetnikom, ladjarjem in trgovcem, pa tudi državnim ustanovam (na primer železnicam).

Janez Nepomuk Kalister je postal eden izmed najbogatejših meščanov Trsta. Podjetni Slovenec se je uveljavil v avstrijskem pristanišču, kjer so imeli glavno besedo italijansko govoreči podjetniki. Kasneje sta se mu pri vodenju celotnega poslovanja pridružila nečaka Franc Kalister (stričnik) in Josip Gorup (sestrič), verjetno kmalu po maturi v Ljubljani leta 1854. Leta 1862 je Gorup postal glavni prokurator pri stricu v Trstu. Po smrti Janeza Kalistra leta 1864 sta oba bratranca prevzela vodstvo firme Kalister&dediči.²⁰

Velepodjetnik, veleposestnik, trgovec Janez Kalister je bil tudi ladjar. V pomorske posle je vstopil leta 1855, zaključil pa jih je verjetno leta 1862, saj v njegovi oporoki ni v seznamu nobene ladje ali jadrnice. Njegovi sta bili jadrnici Maria Francesca, ki je bila splavljena leta 1854 (518 ton nosilnosti, oborožena z dvema topoma, na krovu je bilo 12 mornarjev), in Martinščica, ki je bila splavljena leta 1855 (483 ton nosilnosti, dva topa in prav tako 12 mornarjev). Obe jadrnici sta bili kupljeni v ladjedelnici na Pečinah. Kalister je bil edini lastnik, kar pomeni, da je posedoval vseh 24 karatov ladje. Karate so kasneje zamenjale delnice. To je bila takrat prej izjema kot pravilo. Na vsak način je bil Kalister celoten lastnik obeh ladij, kar dokazuje, da

je razpolagal z denarjem. Pri pomorskih poslih je sodeloval z ladjarjem Nikolajem Valušnikom iz Trsta ter s kapitanom Nikodemom Čeligojem. Njegovi pomorski posli so imeli za izhodišče pristanišči Trst in Reko. Pomorske Kalistrove posle je nato nadaljeval na Reki njegov nečak Josip Gorup ter za njim njegovi sinovi Kornelij, Milan in Aleksander.²¹

Kalister je bil aktiven član nastajajočega slovenskega in slovanskega meščanstva v Trstu. Poznal je pobudnike Slavjanskega zbora oziroma društva, ki je bilo ustanovljeno 23. oktobra 1848 kot prva organizirana in narodno politična skupina zavednih Slovencev in Slovanov.²² Ni izključeno, da je Kalister tudi gmotno pomagal pri tiskanju prvega slovenskega (in slovanskega) časopisa v Trstu, ki ga je izdajalo društvo pod imenom *Slavjanski Rodoljub*. Za tako trditev sicer nimamo neposrednih dokazov, le Kalistrovo izpričano mecenstvo.

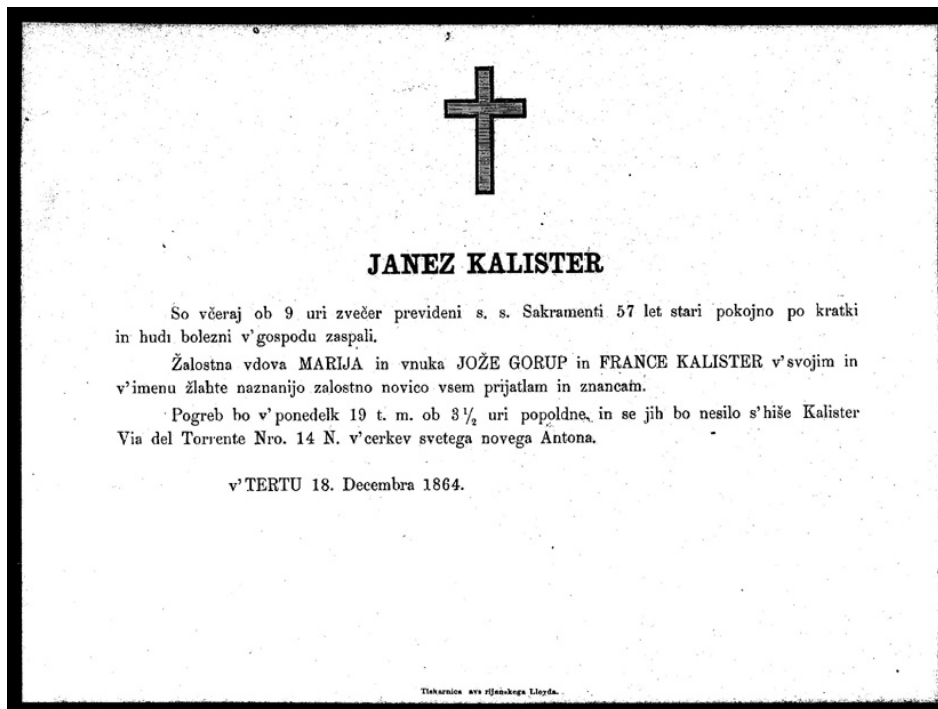

Pomorski letopis avstrijskega Lloyda iz leta 1860, kjer sta opisani Kalistrovi ladji (Original hrani Tržaški pomorski muzej).

²⁰ Biografski podatki o Janezu Kalistru povzeti po dokumentih, ki jih hranijo v ASGCT; ter tudi po SBL I, str. 424; PSBL II, str. 14; Šušteršič, *Sledovi*, str. 40–47.

²¹ Prim. prispevek Nadje Terčon v pričujoči številki Kronike. Gl. tudi Šušteršič, *Sledovi*, str. 43.

²² NSKT, Odsek za zgodovino, arhiv, fond HP, mapa Slavjansko društvo.

Osmrtnica za Janezom Kalistrom (last: Alfred Whycombe Gorup, London).

Janez Nepomuk Kalister je bil radodaren bogataš in mecen. Viri govorijo, da je od leta 1858 dalje skrbel za oplešanje domače cerkve v Slavini. Nadalje je podpiral živinorejo in sadjarstvo v slavinski fari. Ustanovil je kar 12 podpornih ustanov za dijake postojnskega in sežanskega okraja (vsakemu dijaku naj bi šlo 240 goldinarjev). Zapustil je tudi hišno ustanovo za hišne posestnike s podporo v višini 90.000 goldinarjev, in sicer za posestnike iz Slavine in Koč po 20.000 goldinarjev, za ostale posestnike v slavinski župniji pa 50.000 goldinarjev.²³

Bratranca Franc Kalister in Josip Gorup, dediča ogromnega premoženja, sta dala Janezu Nepomuku Kalistru leta 1869 postaviti na pokopališču pri Sv. Ani v Trstu grobnico. O tem je pričal latinski napis: *In memoriam Josephus Gorup et Franciscus Kalister nepotus posuere. Anno 1869.*²⁴ Slovenski tržaški zapisovalec starožitnosti Josip Godina-Verdelski je zanamcem pustil naslednji zapis: *"Sprelep nadgroben spominek – za 4.000 goldinarjev! – sé slovenskim napisom – prvim v tem jeziku"*.²⁵

Na ohranjeni tiskani osmrtnici je zapisano, da je Janez Kalister umrl ob 21.00 uri dne 17. decembra 1864 po kratki in hudi bolezni, star 57 let. Bila je sobota. Na dan njegovega pogreba se je pred hišo v Ulici Torrente zbralo nekaj stotin ljudi, med temi je bilo precej duhovnikov in redovnikov. Pogreb je bil

v ponedeljek 19. decembra 1864. Pokojnika so ob 15.30 uri odnesli iz hiše na Via del Torrente številka 14 v cerkev svetega Antona Novega. Spremljala ga je velika množica ljudi. Tam, v strogem mestnem središču, je bila v največji mestni cerkvi pogrebna sveta maša. Pokopali so ga na mestnem pokopališču pri Sv. Ani, kjer so pokopavali meščane in okoličane Trsta od leta 1825 dalje.²⁶ Na osmrtnici so omenjeni vdova Marija in vnuka (seveda pravilno: nečaka) Jože Gorup in France Kalister. Oznanilo o smrti so natisnili v slovenskem, italijanskem in nemškem jeziku.²⁷

V družinsko grobnico je bila kasneje poleg Janeza kasneje položena še žena Marija Bole (umrla 19. julija 1880). Ob nji so v presledkih pokopali še tri sorodnice. Vsi skupaj so tam počivali naslednja desetletja. Dne 8. novembra 1968 so bili ostanki vseh petih prestavljeni v posebno žaro, saj je bila grobnica prodana znani tržaški družini Moronini. Kalistrova grobnica je danes prepoznavna le po majhni tablici ob vzhodni grobnici.²⁸

²³ PSBL II, str. 14.

²⁴ Prim. prispevek Vesne Bučić o Kalistrah v pričujoči številki Kronike

²⁵ Godina, *Opis in zgodovina Trsta*, str. 112.

²⁶ PSBL II, str. 14. Josip Godina Verdelski je v svojih publikacijah (*Opis in zgodovina Trsta*, Trst 1872, ter *Izvirnik premožnosti*, Trst 1873) opisal lik Janeza Kalistra, njegovo podjetnost, mecenstvo idr. Godina je rad opisoval tudi razne podrobnosti, med njimi je npr. tudi opis grobnice pri Sv. Ani v Trstu.

²⁷ Fotokopijo osmrtnice Janeza Kalistra mi je posredoval Alfred Whycombe Gorup; prim tudi Čuk, *O Janezu Nepomuku Kalistru*.

²⁸ Šušteršič, *Sledovi*, str. 42.

Že štiri dni po Kalistrovi smrti je ljubljanski list *Novice* objavil krajši članek in svojim bralcem sporočil, da je 17. decembra v Trstu po kratki bolezni, v komajda 57. letu umrl "najbogatejši mož krog in krog". V vsega 20-ih letih naj bi si z bistro glavo pridobil več milijonov premoženja (nekateri so omenjali celo številko 6 ali 7). Avtor prispevka govori o premoženju in o tem, komu naj bi ga zapustil. Omenja 6 otrok in 2 vnuka (verjetno gre za nečaka) ter volilo, ki jim ga je namenil v oporoki. V istem časopisu je bila nato že 28. decembra 1864 objavljen drugi daljši prispevek, kjer avtor članka omenja Kalistrovo neizmerno premoženje in dodaja, da sta v Trstu in drugod njegova smrt in oporoka sprožili mnogo govoric kot še nobena druga smrt in oporoka.²⁹ O Janezu Kalistru se je tako mnogo govorilo že za časa njegovega življenja in poslovanja, prav tako pa tudi po njegovi smrti.

Oporoka Janeza Nepomuka Kalistra in cenitev njegovega premoženja³⁰

Nekaj tednov pred smrtjo je Janez Nepomuk Kalister napisal oporoko. To oporoko, ki nosi datum 24. november 1864, sta nato oba nečaka Josip Gorup in Franc Kalister prejela v posebnem dopisu, ki sta ga 19. decembra 1864 poslala na sodišče v Trstu. Na listini zasledimo podpise obeh dedičev (J. Gorup, F. Kalister) in dveh prič (Franc Dekleva in Luka Trampuš). Nikjer pa ni podpisa vdove. Celoten akt je napisan v italijanskem jeziku, sodišče ga je registriralo dne 20. decembra 1864.³¹

Premoženje Janeza Kalistra je bilo ocenjeno šele v letih 1865 in 1866. Iz ohranjenih dokumentov je razvidno, da so opravili cenitve premoženja v Ajdovščini (protocollo di stima volontaria, april in maj 1866), v Trstu (inventario e stima, 15. oktobra 1865 in naslednje dni) in na Reki (estimo minuto, november in decembra 1865). Do cenitve premoženja je prišlo po odloku Kraljeve mestne Civilne Preture v Trstu dne 22. junija in dne 20. septembra 1865. Celotna dokumentacija cenitve premoženja je napisana v italijanskem jeziku, medtem ko je oporoka Janeza Kalistra v nemškem jeziku.

Vsi opisi premoženja Janeza Kalistra in končne cenitve obsegajo nekaj deset listov. Naš namen ni bil analizirati vse popise in tako dobiti zelo podroben vpogled v premoženje (v glavnem gre za nepremičnine), temveč dobiti okvirno sliko premoženja, ki ga je zapustil Janez Kalister.

Pri popisih in cenitvah so sodelovali: v Trstu notar Augusto de Hochkopfler ter izvedenca Giovanni Battista Conte Puppi in Giuseppe Naglast (za premoženje v mestu, na Vrdeli in v Škorklji), na Reki izvedenec Francesco Prepich in še dva druga (katerih podpisov nisem mogel razbrati), v Ajdovščini pa Gustavo Huber, Giuseppe Nussbaum in Vincenzo De Fiori. Pri cenitvah v Trstu sta bila prisotna dediča J. Gorup in F. Kalister, na Reki ju ni zastopal nihče, v Ajdovščini pa direktor tovarne Moisé Duranti.

Oporoka je napisana v nemški gotici,³² obsega 12 strani in vsebuje 23 postavk.

1) *Moji soprogi Mariji Kalister pripadata moji že kupljeni hiši v Contrada del Torrente v Trstu na številki 1190a in 1190b, ki sta že napisani na njeno ime v tukajšnji zemljiški knjigi. Njej zapuščam tudi svojo hišo v Contrada del Torrente št. 1700. Njej pripada tudi 100.000 goldinarjev v avstrijskih nacionalnih obveznicah, položenih kot kavcije za razne posle, prav tako ji pritiče zlati in srebrni denar v domači blagajni za okrog 7.000 goldinarjev, 4.000 napoleonovih zlatnikov, ki mi jih je dala kot kavcijo Cassa esattoriale iz Palmanove. Mariji Kalister pripadajo tudi vse obleke, pohištvo in oprema v mojih hišah ter stanovanje, kjer bo lahko stanovala brezplačno do smrti.*

2) *Vse druge premičnine in nepremičnine zapuščam nečakoma Jožefu Gorupu in Francu Kalistru, pod pogojem, da jih ne bosta razdelila do svoje smrti, temveč jih bosta skupno upravljala. Samo po smrti enega sme drugi prevzeti vse premoženje nase.*

3) *Od vsega premoženja morata oba plačati sledeče obveze:*

a) *mojemu nečaku Andreju Gorupu v Slavini 50.000 goldinarjev;*

b) *mojemu nečaku Francu Gorupu in njegovi ženi Heleni, rojeni Izanc v Slavini, 50.000 goldinarjev;*

c) *moji nečakinji Ivani Gorup, ki je trenutno pri meni v Trstu, 50.000 goldinarjev;*

d) *Martinu Boštjančiču v Slavini in njegovi soprogi Mariji Kalister 50.000 goldinarjev;*

e) *moji nečakinji Ivani Kalister v Slavini, rojeni Antonu in Mariji Kalister, 50.000 goldinarjev, zato da izroči Boštjančiču svojo hišo in zemljišča v Slavini;*

f) *mojemu nečaku Janezu Kalistru, sinu Antona in Marije Kalister v Slavini, 50.000 goldinarjev.*

Obveze, ki so zapisane pod točko 3 od črke a do f, ne smejo biti izplačane. Vsakemu od naštetih se plačuje 5% letne obresti. Šele po dvajsetih letih imajo omenjene osebe pravico vnovčiti celoten kapital.

4) *Tereziji Devet, rojeni v Slavini očetu Luki Devetu in materi Mariji Gorup, morata dediča plačati 5% na leto od 50.000 goldinarjev do njene smrti. Kapital se izplača samo njenim dedičem.*

²⁹ Čuk, *O Janezu Nepomuku Kalistru*.

³⁰ Izvod oporoke in cenitve je iz državnega arhiva v Trstu prikrbel Alfred Whycombe Gorup.

³¹ Dopis z dne 19. decembra 1864. Poleg oporoke in cenitve obsega gradivo tudi nekaj spremnih dopisov. Zahvala za celotno gradivo gre Alfredu Whycombe Gorupu.

³² Za transkripcijo gotice in prevod iz nemščine se zahvaljujem tržaškemu zgodovinarju in profesorju Alekseju Kalcu.

5) Dvema otrokoma Helene Bizjak, ki sta se rodila v Gradcu in se šolata v Padovi (Janez, r. 18. 5. 1852, Franciška r. 21. 3. 1853) gre 50.000 goldinarjev. Koristnika ne smeta vnovčiti kapitala za časa svojega življenja, temveč ga lahko vnovčijo šele potomci. Koristnika pa prejemata od tega kapitala 5% letne obresti. J. Gorupa in F. Kalistra imenujem za kuratorja teh dveh otrok, skrbita naj tudi za njuno izobraževanje. Ko dopolnita 15 let, bosta direktno prejemala 5% letne obresti.

6) Vsem mojim živečim sestričnam in bratrancem morata oba dediča izplačati po 500 goldinarjev. Izjema je le sestrična Terezija Gorup, ki dobi namesto denarja hišo in vrt v vasi Zalog, ki sem jo kupil od Mateja Geržine, ter pol hube, ki sem jo kupil od Jožeta Marinčiča v vasi Zalog, in osmino hube, ki jo trenutno uživa. Nadalje morata dediča letno plačevati strankam sledeče zneske:

a) vsakemu hišnemu lastniku v vasi Slavina 5% obresti od kapitala 20.000 goldinarjev;

b) vsakemu hišnemu lastniku v vasi Koče 5% obresti od kapitala 20.000 goldinarjev;

c) vsakemu hišnemu lastniku v vseh vaseh slavinske fare 5% obresti od kapitala 50.000 goldinarjev;

d) oba dediča morata prispevati kapital v višini 40.000 goldinarjev, iz katerega bosta izplačevala letno 5% obresti, namenjene revni študirajoči mladini v Ljubljani, ki je bila rojena na ozemlju postojnskega glavarstva.

7) Ubožnici v Trstu morata dediča izročiti 3.000 goldinarjev.

8) Ubožnici v Ljubljani prav tako izročiti 3.000 goldinarjev.

9) (Ni bilo mogoče točno razumeti določila.)

10) Bolnišnici v Postojni izročiti 1.000 goldinarjev.

11) Potrebni vdovam katoliške veroizpovedi v Trstu nameniti 2.000 goldinarjev. Podpore deli tržaški magistrat (občina).

12) Potrebni vdovam katoliške veroizpovedi v Ljubljani nameniti 2.000 goldinarjev. Podpore deli ljubljanski magistrat.

13) Mojim uradnikom in služabnikom se izplačajo naslednji legati:

a) Luka (Lukas) Taučer v Ljubljani dobi 2.000 goldinarjev;

b) Paul Schain (Pavel Šajn) v Gorici 2.000 goldinarjev;

c) Alojz (Alois) Dekleva v Trstu 1.000 goldinarjev;

d) Franc Dekleva v Trstu 1.000 goldinarjev;

e) Anton Žitnik v Pazinu 500 goldinarjev;

f) Johan (Ivan) Rebec v Pulju 500 goldinarjev;

g) Franc Vičič v Kopru 500 goldinarjev;

h) Andrej Starc (Andreas Starz) v Sežani 400 goldinarjev;

i) Jože (Josef) Lenko v Dutovljah 300 goldinarjev;

j) Lorenz Wemmer v Sežani 300 goldinarjev;

k) Markus Fronk v Castelnuovo 200 goldinarjev;

l) Blaž (Blasius) Kalister kočijaž v Trstu 3.000 goldinarjev;

m) kuharici Mariji Anzin 1000 goldinarjev, ki jih dobi ob smrti moje žene, saj ji še služi kot kuharica. Če kuharica umre prej, dobijo vsoto njeni dediči;

n) služkinji Jeri Izanc iz Slavine 500 goldinarjev;

14) Franciški Izanc v Slavini plačata dediča 500 goldinarjev;

15) Otrokom Andreja Kalistra v Slavini se plačajo dolgovi;

16) Andrej Rebec prejme 500 goldinarjev;

17) Župnijska cerkev v Slavini prejme 2.000 goldinarjev;

18) Ustvari se kapital v višini 400 goldinarjev. Letne obresti kapitala naj krijejo redne letne maše za Janezom Kalistrom:

19) Po smrti žene Marije Kalister dobi slavinska fara 2.000 goldinarjev za reveže;

20) Po smrti moje žene Marije Kalister se izplača letno 1.000 goldinarjev postojnski fari za reveže. V ta namen se ustvari kapital v višini, ki nanese letno 100 goldinarjev obresti;

21) Idem velja za revne v ljubljanski fari;

22) (Ni bilo mogoče točno razumeti določila.)

23) Oba dediča morata voditi dalje vse posle. Ženi Mariji Kalister gre vse do njene smrti polovica vsega zaslužka (odbite so le obresti).

Dodatek k 23. določilu. Moji ženi Mariji Kalister plačujeta oba dediča poleg rečenega še letno 20.000 goldinarjev (v obliki šestmesečnih obrokov) od vseh poslov, razen ajdovske predilnice in barvarne. Pri tem morata oba dediča plačati tudi polovico deleža Janeza Kalistra. V primeru pasive, morata škodo kriti sama.

Oporoko (testament) je podpisal notar dr. Josef Muratti dne 24. novembra 1864 v Trstu.

Iz nekaj desetih listov, kjer je zapisana cenitev premoženja Janeza Kalistra, so bili zbrani naslednji podatki, ki dovolj nadrobno in nazorno prikazujejo stanje:³³

1. Vrednost denarja (napoleonovi zlatniki), pohištva in oblek 11.889 goldinarjev.

2. Nepremičnine.

2.1 Hiša v Trstu – katastr. št. 1195 – realna vrednost 445.763, 33 goldinarjev, navedena vrednost 308.194,69 gold.

2.2 Hiša v Trstu – katastr. št. 687 – vrednost 98.593,34 gold.

2.3 Hiša v Trstu – katastr. št. 1916 – vrednost 18.925 gold.

2.4 Del ceste v Trstu – katastr. št. 1988 – vrednost 500 goldinarjev

2.5 Hiša na Škorklji v Trstu – katastr. št. 161 in 162 – vrednost 28.256, 75 gold.

³³ Pri pregledu cenitve premoženja Janeza Kalistra mi je prišlo na pomoč kolegica in sodelavka Dragica Ule z Odsaka za zgodovino pri NSKT. Tudi njej gre pristrčna zahvala.

2.6 Hiša na Vrdeli (Guardiella) – katastr. št. 433 – vrednost 48.285,77 gold.

2.7 Hiše v Gradišču v Ljubljani – katastr. št. 47 in 48 – vrednost 32.136, 80 gold.

2.8 Hiše pri Kapucinih (sobborgo Cappuccini) – katastr. št. 87 – vrednost 42.428,70 goldinarjev.

2.9 Poslopja v Postojni – vrednost 14.200 goldinarjev.

2.10 Hiša na Reki (Contrada S. Stefano) – katastr. št. 461 – vrednost 20.171,20 goldinarjev.

2.11 Predilnica v Ajdovščini: 4 stavbe, 9 parcel zemlje, 14 fondi navali – vrednost 249.441,47 goldinarjev.

2.12 Delno porušen mlin pri reki Vipava – katastr. št. 507 – vrednost 560 goldinarjev.

2.13 Posamezne hiše (casali sparsi) – vrednost 800 goldinarjev.

Vrednost vseh naštetih nepremičnin znaša 867.493,72 takratnih avstrijskih goldinarjev. V seznamu niso vštete hiše, označene s katastrskimi številkami 1700, 1792, 1790, 1790b v Trstu, ki jih je zapustil ženi Mariji Bole Kalister. Zapisane so v oporoki.

3. Krediti.

3.1 Veliki krediti (crediti maggiori intavolati – 32) v vrednosti 648.661,75 goldinarjev.

3.2 Mali krediti (24) v vrednosti 6.888,80 goldinarjev.

3.3 Razni drugi krediti (Južna železnica, nevpisani krediti) v vrednosti 144.000 goldinarjev.

4. Izkupiček bančnih operacij (operazioni cambiarie avanzo di cassa) v višini 125.000 goldinarjev.

5. Državna posojila, obveznice, loterija (carte di credito pubblico, obbligazioni, lotteria) v vrednosti 307.658 goldinarjev.

Celotna cenitev je znašala skupaj 2.106.591,27 avstrijskih goldinarjev. Zanimivo bi bilo, če bi lahko avstrijske goldinarje pretvorili v vrednost sedanje valute evro. Tako bi resnično dobili pravo sliko bogatega premoženja Janeza Kalistra. Sedaj se moramo zadovoljiti z ugotovitvijo, da je šlo za resnično veliko bogastvo.

Janez Nepomuk Kalister in njegovi sorodniki v Trstu

Pri 19 letih, leta 1825 se je Janez Kalister poročil z Marijo Bole (1805–1880), rojeno v Kočah (v Dulenskem koncu). Njen oče je bil Andrej Bole, mati pa Marija Šabec. V podatkih, ki so zabeleženi v tržaškem zgodovinskem arhivu, zasledimo, da sta leta 1857 zakonca Kalister stanovala v Ulici Torrente števil. 1. Janez Kalister je imel kot poklic zapisano "possidente", torej posestnik. Nekateri viri navajajo, da nista imela otrok, kar ne drži; oba njuna otroka, Helena in Janez sta kot otroka umrla pred njima. To potrjuje tudi latinski napis, ki je nekoč krasil grobnico Janeza Kalistra v Trstu: *Joannes Ka-*

lister / n. Slavina 9. 5. 1806 / † Tergesti 17. 12. 1864 / mulier Maria / n. Koče 1805 / † Tergesti 1880 / filius Joannes / n. Koče 3. 7. 1837 / † Tergesti 3. 3. 1847. Podatke prinaša duhovnik Virgil Šček (Paberki 12). Vdovi Mariji je Janez Kalister zapustil 3 hiše v Trstu, stanovanje v katerikoli od njegovih drugih hiš, 20.000 avstrijskih goldinarjev letnega užitka, veliko zlata in srebra, vso hišno opravo in polovico dohodka od tovarne (predilnice) v Ajdovščini.³⁴

O vdovi Kalister je v svojih rokopisnih spominih pisal postojnski glavar Anton Globočnik. Vdova ga je obiskala leta 1865 in ga prosila, naj ugotovi, kaj piše v njeni poročni pogodbi. Tam je bilo zapisano, da je treba določiti skupno premoženje, če zakonca ne bi imela potomcev. Na podlagi te poročne pogodbe, naj bi po besedah in zapisih glavarja Globočnika vdova Marija Kalister iztržila velik del zapuščine Kalister v višini okrog 2,5 milijona avstrijskih goldinarjev.³⁵

Kalistri in Gorupi so bili bogataši, mecen in dobrotniki. Temu poslanstvu se ni izognila niti Marija Bole Kalister. Po njeni zaslugi je bila postavljena cerkev v Kočah. Temeljni kamen je bil postavljen 3. junija 1862. Brez zvonov, oltarjev, klopi in ostale cerkvene opreme je cerkev stala približno 20.000 goldinarjev, ki jih je v celoti plačala Marija Kalister. Nad vhodom cerkve je plošča z napisom: "To cerkev sv. Marjete je dala zidati v letu 1862 gospa Marija Kalister, rojena v Kočah".³⁶ Podpirala je gradnjo šol in cerkva, izgradnjo vodnjakov. Prebivalcem na Pivškem je pomagala v raznih stiskah. Glavar Globočnik dodaja, da je kasneje sodeloval pri poravnava h dediči v Trstu. Napisal ji je tudi oporoko.³⁷

Marija Kalister je denarno podprla gradnjo nove cerkve na Montuci (Montuzza) v Trstu v bližini gradu sv. Justa. Tržaški škof Jernej Legat, ki je bil Slovenec po rodu, je tam želel zgraditi novo cerkev. Pridobil si je finančno podporo s strani tržaške občine, Trgovinske zbornice, avstrijskega Lloyda, več denarnih zavodov in zavarovalnic. Prispevali so tudi zasebniki. Dne 22. novembra 1857 je bil postavljen temeljni kamen. Pospešeno so gradili vse do leta 1859, ko so 5. junija posvetili veliki oltar. Nato so dela zamrla. Leta 1865 so bila dela obnovljena, ker so ponovno začele prihajati donacije zasebnikov. Najbolj bogato podporo sta takrat prispevala baron Revoltella in vdova Kalister. Svečano odprtje cerkve na Montuci je bilo 23. oktobra 1870.³⁸

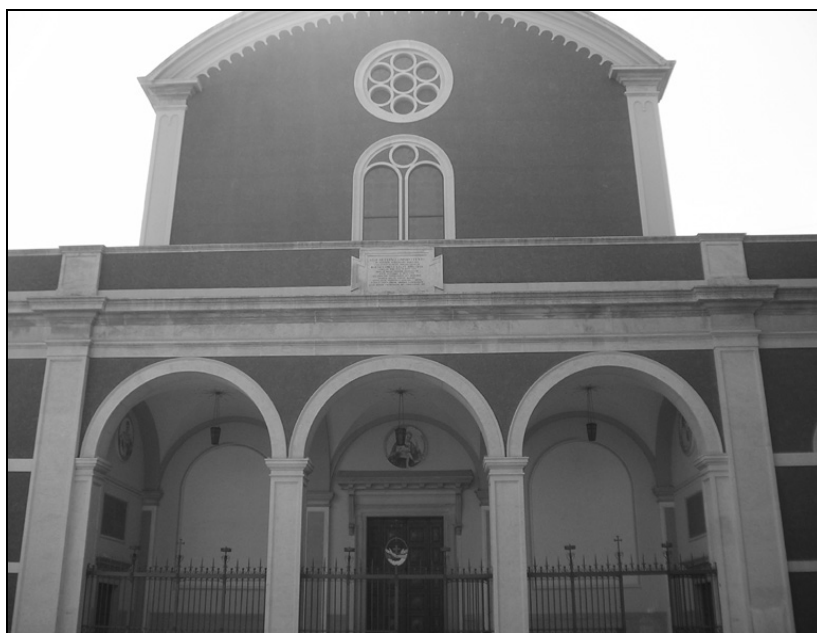
³⁴ Biografski podatki o Janezu Kalistru povzeti po dokumentih, ki jih hranijo v ASGCT; ter tudi po SBL I, str. 424; PSBL II, str. 14; Čuk, *O Janezu Nepomuku Kalistru*.

³⁵ Čuk, *O Janezu Nepomuku Kalistru*.

³⁶ Prim. članek Boža Premrla v pričujoči številki Kronike.

³⁷ Prav tam.

³⁸ Šušteršič, *Sledovi*, str. 42.

Pogled na cerkev na Montuci (Montuzza) v Trstu (foto: Mario Šušteršič).

Ker Janez Kalister ni zapustil potomcev, je ime Kalister v Trstu nadaljeval njegov nečak in dedič Franc Kalister (1839–1901), ki se je rodil 14. oktobra 1839 v Slavini. Njegov oče je bil Janezov brat Anton Kalister, mati pa Marija Ambrožič. Franca je stric Janez okoli leta 1854 poklical k sebi v Trst. Takrat je maturiral Frančev bratranec Josip Gorup, ki ga je stric Janez prav tako poklical v Trst. Oba bratranca sta pomagala voditi podjetje, ki je imelo urade v prvem nadstropju stavbe v Ulici Torrente (danes Ulica Carducci). O izobrazbi Franca Kalistra nimamo podatkov. Njemu in drugemu nečaku Josipu Gorupu je Janez Kalister zapustil svoje ogromno premoženje. Skupaj sta ga vodila od konca leta 1864 pa do leta 1876, ko sta se poslovno razšla.

Franc Kalister je z Gorupom finančno podprl gradnjo novega šolskega poslopja v Slavini, gmotno je podpiral Dijaško podporno društvo v Pazinu in Podporno društvo slovenskih visokošolcev ter narodno, politično in kulturno delovanje Slovencev v Trstu. Zlasti je bil naklonjen tržaški Edinosti. Odvetnik in narodnjaški veljak Gustav Gregorin ga je imenoval "naš mecen". Kalister je bistveno pripomogel, da je Edinost prišla do svoje zadružne tiskarne, kar je bilo odločilno, da je list Edinost postal slovenski dnevnik v Trstu. Franc Kalister je gmotno podpiral tudi delovanje Slavjanske (Slovanske) čitalnice v Trstu in bil konec 60. in v začetku 70. let 19. stoletja član njenega ožjega vodstva.

Franc Kalister se je 2. julija 1870 v Trstu poročil z Ivano (Giovanno) Mamola, ki se je rodila v Trstu dne 24. septembra 1848. Njen oče je bil Giovanni Mamola, mati pa Elisa Tomaselli. Giovanna Mamola je umrla v Trstu dne 25. oktobra 1925. Po

smrti moža Franca Kalistra, dne 27. novembra 1901 v Trstu, se je ponovno poročila z Giuseppe-jem Vida, ki se je rodil v Kotoru dne 16. novembra 1863, očetu Edoardu Vida in materi Teresi Ugljenovich. Giuseppe Vida je umrl v Trstu 2. novembra 1937.³⁹

Družina Franca Kalistra je od leta 1870 dalje stanovala v Ulici Torrente 14 (danes Ulica Carducci), od leta 1884 dalje pa v lastni palači na Piazza della Stazione 2 (danes Trg Libertà v bližini glavne železniške postaje). Zemljišče je Franc Kalister kupil leta 1879 za 140.000 goldinarjev. Palačo na Trgu Svobode (Piazza della Libertà) so gradili v letih 1879–1882. Prej se je torej trg imenoval Piazza della Stazione, a je njegova ploščad segala vse do morja. Nato so trg z zasutjem dela morske obale povečali. Načrt za gradnjo palače je podpisal znani tržaški arhitekt Giovanni Scalmanini (1830–1905). Na čelni strani palače z glavnim vhodom s Trga Libertà je bilo lastnikovo stanovanje v prvem in drugem nadstropju stavbe. V tretjem nadstropju so bili uradi podjetja. V četrtem nadstropju je stanovala služinčad. Na bočni strani palače z vhodom iz Ulice Anastasio so bila stanovanja najemnikov. Poleg palače je Franc Kalister zapustil za sabo še drugo veliko sled, in sicer grobnico na pokopališču pri Sv. Ani v Trstu, ki so jo zgradili leta 1902 po naročilu njegovega sina Viktorja in načrtih velikega hrvaškega kiparja Ivana Rendića.⁴⁰

³⁹ Biografski podatki povzeti po dokumentih, ki jih hranijo v ASGCT in Anagrafskem uradu občine Trst. Gl. tudi PSBL II, str. 14.

⁴⁰ Gl. prispevek V. Bučić o Kalistrih v pričujoči številki Kronike.

Franc Kalister je imel z ženo Ivano dva sinova. Prvi je bil Franc Kalister, ki se je rodil dne 6. marca 1868 v Trstu ter tam tudi umrl kot študent in neporočen dne 24. oktobra 1885. Drugi je bil Viktor Kalister, ki se je rodil 16. junija 1869 v Trstu, kjer je tudi umrl dne 29. decembra 1948. Po poklicu je bil posestnik. Viktor se je poročil dvakrat. Prva žena, s katero se je poročil 12. avgusta 1914, je bila Rosa Alfonsina Duponnais, ki se je rodila 22. junija 1866 in umrla v Trstu dne 23. maja 1934. Druga žena je bila Maria Menegatti, ki se je rodila dne 17. junija 1885. Po poklicu je bila učiteljica. Z njo se je Viktor poročil 4. junija 1946. Umrla je v Trstu dne 5. februarja 1958. Ne v prvem ne v drugem zakonu se niso rodili otroci.⁴¹

Viktor Kalister je podedoval očetovo palačo na Trgu Svobode. Leta 1911 jo je prodal vitezoma Francescu in Rodolfu de Parisi, ki sta bila lastnika velike tržaške špedicijske družbe. Družina Viktorja Kalistra je od leta 1914 dalje stanovala v Drevoredu Miramar na številki 67.⁴²

O življenju in delu Viktorja Kalistra ne vemo veliko. Gotovo je nadaljeval podjetniško dejavnost svoje družine. Vsekakor je nenadna smrt Franca Kalistra vnesla nemir v družino in podjetje. Dediči so kmalu prodali veličastno palačo na Trgu Svobode. Očitno niso zmogli vzdrževati tako razkošnega načina življenja. Izbrali so srednjo pot, zadovoljili so s z upravljanjem podedovanega premoženja.

Za leto 1910 imamo podatek, da je Viktor Kalister stanoval v Via delle Acque 5 (danes po vsej verjetnosti Viale XX Settembre 19). Takrat je bil lastnik dveh nepremičnin: stavbe v Ulici Nuova številka 35 (danes Via Santa Caterina da Siena številka 5) in hiše na Gornji Greti (Gretta di Sopra) 233 (danes Strada del Friuli 41).⁴³

Viktor Kalister je bil vsaj do prve svetovne vojne član slovenskih organizacij in ustanov v Trstu. Ob svoji 50-letnici ustanovitve je Slovanska čitalnica v Trstu izdala spominsko brošurico, v kateri je tudi imenik članov. Med člani v letu 1911, vseh je kar 212, naletimo na ime Viktorja Kalistra. Pri njegovem imenu je pripis, da je veleposestnik ter da je član Slovanske čitalnice od leta 1891, torej od svojega 22. leta. V tem je nadaljeval tradicijo očeta Franca Kalistra in sorodnika Josipa Gorupa.⁴⁴

Viktor Kalister je podedoval tudi mecensko družinsko žilico. Njegovo ime zasledimo na plošči dobrotnikov bolniške blagajne v Ulici sv. Frančiška v Trstu. Italijanski naziv ustanove se glasi: Sede della Poliambulanza e della Guardia Medica edificata nel

MDCCCIC. Na zahvalni plošči je med desetimi ostalih meščanov naveden Vittorio Kalister.⁴⁵

Nekaj drugih Kalistrov

Ob Janezu, Francu in Viktorju Kalistru se v istem obdobju v Trstu pojavljajo še druge osebe s priimkom Kalister. Ta druga veja Kalistrov se začne z Blažem Kalistrom, ki se je rodil v Kočah leta 1828 in umrl v Trstu 16. marca 1886. Poročen je bil z Eleno Rebetz (1830 – 13. 6. 1897). Ta družina Kalister je stanovala v Trstu, najprej v Ulici Coroneo številka 17 (verjetno do leta 1894), nato pa v Ulici Commerciale 124. Zakonca sta imela 8 otrok: Antona, Jožefa, Jožico Marijo, Lojzeta, Ivano, Franca, Ivana, Ferdinanda. Kar 4 otroci so umrli ob porodu, 2 sta imela bolj kratko življenje, le Anton in Franc sta doživela dostojno starost. Oba sta imela vsak po eno hčer, ki pa sta umrli pred starši, tako da je tudi ta rodbina Kalister izumrla. Anton Kalister se je rodil v Trstu 28. januarja 1855 kot prvorojenec ter je umrl v Mariboru 11. marca 1921. Njegov brat Franc Kalister pa se je rodil v Trstu 11. oktobra 1865 in je umrl prav tako v Trstu dne 22. januarja 1940.⁴⁶

V slovenski narodni skupnosti v Trstu je kot aktiven član ostal zapisan le Anton Kalister. Tako je bil 13. januarja 1884 na občnem zboru izvoljen v vodstvo Tržaškega Sokola;⁴⁷ kot člana pa ga zasledimo v imeniku članov Sokola v Trstu še v letu 1909. Anton Kalister je bil nadalje od leta 1891 član Slovanske čitalnice v Trstu. V imeniku članov za leto 1911 je pripis, da je Anton Kalister zasebni uradnik. Še bolj vidno je bilo njegovo delovanje v sklopu Tržaške posojilnice in hranilnice. Prvič se njegovo ime pojavi leta 1897, ko se o njem govori kot o posestniku iz Trsta, ki stanuje v Ulici Coroneo številka 17. Nato je bil leta 1901 član ravnateljstva (upravnega sveta); leta 1912 je bil izvoljen za drugega podpredsednika Tržaške posojilnice in hranilnice (TPH).⁴⁸ Ime Antona Kalistra zasledimo še v aktih in dokumentih, ki se nanašajo na dediščino Josipa Gorupa v letih 1912 in 1913. Srečanja so potekala v uradu viteza Kornelija Gorupa (prvega sina Josipa Gorupa) v Trstu v Ulici Carducci številka 10. V tistih dokumentih je Anton Kalister omenjen kot "curatore deputato" in "curatore dell'asse giacente del defunto Giuseppe Cav. de Gorup."⁴⁹

⁴⁵ Podatek o spominski plošči mi je posredoval Mario Šušteršič.

⁴⁶ ASGCT. Izvod rodovnika družine Blaža Kalistra mi je posredoval Mario Šušteršič.

⁴⁷ Pavletič, *Sokoli Tržaškega Sokola*, str. 18.

⁴⁸ ASGCT. Gl. tudi *Guida generale di Trieste*, razni letniki.

⁴⁹ Dokumenti, ki se nanašajo na dediščino Josipa Gorupa v Trstu, so iz Državnega arhiva iz Trsta (Archivio di Stato di Trieste). Posredoval nam jih je Alfred Whycombe Gorup, pravnuk Josipa Gorupa.

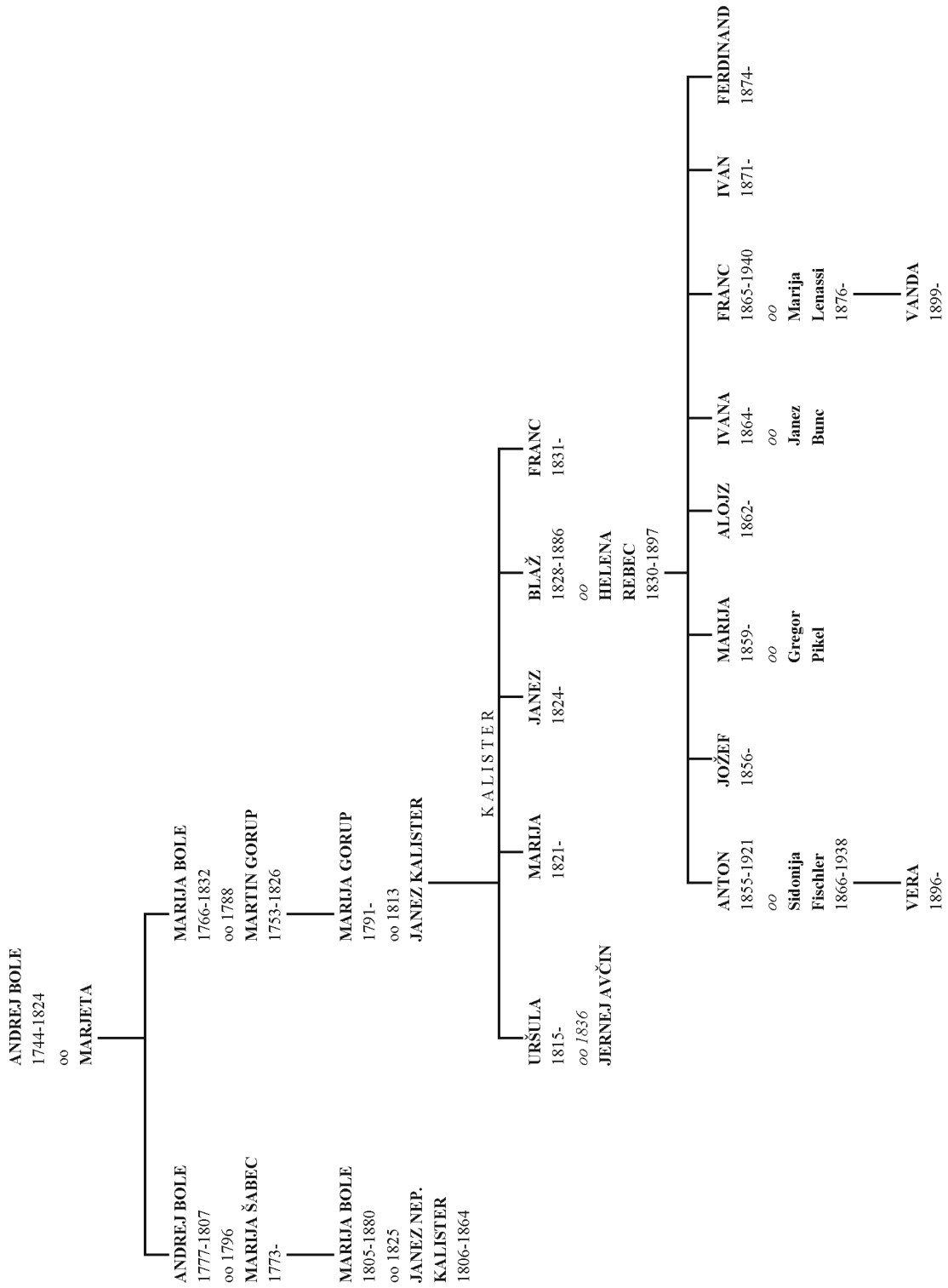
⁴¹ ASGCT.

⁴² Prim. prispevek Vesne Bučič o Kalistrah v pričujoči številki *Kronike*

⁴³ ASGCT.

⁴⁴ NŠKT, Odsek za zgodovino, HP-HA, mapa Slavjanska čitalnica. Slovanska čitalnica v Trstu. Glavni občni zbor dne 27. maja 1911.

RODBINA BLAŽA KALISTRA

Josip Godina je prvi pisal o Janezu Nepomuku Kalistru

Josip Godina-Verdelski (1808–1884), tržaški rojak, ljudski zgodovinar, pisatelj, narodopisec, časnikar in publicist, je bil član Slavjanske čitalnice v Trstu, ki je bila ustanovljena 29. januarja 1861. Čitalnica je opravljala pomembno vlogo kot središče družbenega in kulturnega življenja tedanjih meščanov slovenskega rodu. Prav Godina je zagovarjal zamisel, da bi vsaka mestna četrt in okoliška vas imela svojo čitalnico. Ta zamisel se je nato v veliki meri uresničila v obdobju 1868–1870. Prav tako je podpiral ustanavljanje podpornih društev, ki bi morala delovati v tesni povezavi s čitalnicami in knjižnicami.⁵⁰

Godina si ni zadajal visokih literarnih in umetniških ciljev. Njegovi spisi so bili v glavnem namenjeni preprostemu ljudstvu. Njegovo delo je pomembno za Trst in Slovence, ker je zapisal in tako posredoval marsikatero zanimivost in novico, ki bi se brez njega izgubila ali pozabila. Tako je v svoji knjigi *Izvirrek premožnosti* (izšla leta 1873) prvi pisal o življenju in delu Janeza Kalistra v Trstu. To je bilo dovolj, da je ime Kalister postalo sinonim za uspešnega Slovenca.

Preberimo skupaj vrstice, ki jih je Josip Godina zapisal o Kalistru v svojstvenem stilu in jeziku tedanje tržaške dobe, le nekaj let po smrti Janeza Kalistra.

"(...) Pomaga naj si vsak rajši sam, kolikor mu je mogoče, opiraje se pri svojih početjih in opravilih na svojo zdravo pamet – na to, kar mu tista za dobro, koristno in potrebno svetuje; naj bo pri njih serčen in pogumen; serčnemu in pogumnemu pripomaga sreča, pravi tudi nek star pregovor. V dokaz žive resnice tega pregovora omenjamo tukaj, da se ne govori o velicem številu drugih pridnih možakov, le bivšega v Trstu bogataša Kalistra in pa Cortija, katerih prvi (rojen leta 1806 v Slavini na Kranjskem), porabljavaši si v prid resno in s posebno razumnostjo vsako priložnost zdevajočo se mu ugodno, berž ko se mu je podala, se je bil kot še mlad samo s pomočkom nekega majhnega zneska (kapitala) v denarjih začel poprijemati raznih, spervič malih in neznatnih, a sčasoma po njegovi posebni skerbi in po njegovi vsega občudovanja vredni pridnosti čedalje bolj dobičkonosnih opravil, katerih obrodek mu je služil pa za njegove vsakdanje potrebe, in obenem sicer tudi za pomnoževanje, razšir in napravo rodovitnosti tih opravil, dokler si nije – v skoraj 30 letih – na zadnje pridobil tacega in tolikega premoženja, da so njegovi nasledniki (verbi) po njegovi smrti pripetivši se leta 1864 plačali od njega za davek po dotični postavi nič manj ko – 95.000 goldinarjev,

kakor se je sicer povedalo v neki drugi knjigi (...)"⁵¹

V isti publikaciji Josip Godina še enkrat omeni Kalistra: *"(...) Ravno tudi umna in urna poraba ugodnih priložnosti je osnovala sicer tudi srečo, to je, primožnost istih že prej opomnjenih dveh pridnih početnikov raznih natančdobičkonosnih opravil, Kalistra in Cortija: berž ko se jima je namreč prikazovala ena ali druga izmed takošnih priložnosti, zlasti ob času oznanjenja dražbe za dajanje v zakup (štant) kakega bolj važnega in obširnega dela ali sploh opravila, sta se trudila na vso moč, da si ga prevzameta, sicer se ve, le po prejšnjem natančnem prevodanjanju zastran dobička, ki bi ga vtegnilo njima nositi. (...) Kalistra je obogatilo večkratno srečno jemanje v zakup pobiranja vžitnine in cestnine na raznih krajih, celo tudi na Ogerskem in v Italiji. Sicer povedalo, in pa pri tem ob enem tudi zagotovilo se nam je kot nekaj povsem resničnega pred dvajsetimi leti, da, ko se je bil – še po kmečko oblečen – tudi ta mož prikazal pri teržaškem magistratu v sobi, kjer je bila oznanjena dražba za dajanje teržaškomestne vžitnine v jako tolsti zakup, so se mu takrat tam bivši gospodje, vdeleževajoči se te dražbe, med sabo zbadljivo smejali; in celo dotični komisar (morda vendar le kot onim prevelik prijatelj za kak – dobiček!) se je bil prederznil ga nanagloma poprašati, kaj da on neki tu hoče? Ali kaj da hočem? zaverne na to kmet Kalister. Vdeležiti se tudi jaz mislim tukajšnje dražbe. Saj pa s čim vam plačujejo gospodje v Terstu? Gotovo le s kartami! Jaz pa plačujem s tolarji. Ko so to zaslišali zgoraj omenjeni gospodje (bili so pa neki Judje), ki so imeli po navadi tudi že prej kot združeni v zakupu pobiro teržaške vžitnine, dajavše jim vsako leto mnogo dobička, po tih besedah vsi prestrašeni, so si nanagloma pomignili eden drugemu, na neko stran šli, se tam med sabo hitro nekaj pogovorili, pa Kalistra k sebi poklicali, in mu 60.000 goldinarjev ponudili, da le odide, in jim opravila ne moti, da jim tedaj sreče ne spodnaša. S tim Kalister zadovoljen se odmakne, pridobivši si tako ob tej priliki v malo minutah in pa brez nobene težave – 60.000 goldinarjev! Tako smo jo slišali iz ust nekega magistratnega uradnika, in tako jo povemo."⁵²*

Godina nam tudi v drugem citatu postreže s kopico novic o Janezu Kalistru. Njegov način pisanja in podajanja v dolgih stavkih, kjer ponekod očitno tudi dolgovezi, ni vedno lahko berljiv za današnjega bralca, vendar nam le pričara tedanjo dobo. Iz njegovega pripovedovanja lahko izluščimo precej zanimivosti. Spet stopi pred nas lik Janeza Kalistra, njegova spretnost, podjetnost, iznajdljivost in čut za posel. Znal se je spretno gibati tudi v njemu neaklonjenih krogih Trsta.

Z druge strani pa nam Godina (hote ali nehote) nudi vpogled v tedanji Trst, ki je v marsičem podoben današnjemu. Zaničujoč odnos do "tujcev", do

⁵⁰ *Primorski dnevnik*, 30. 3. 2008, Pahor, Milan: Josip Godina Verdelski (1808–1884). Zapis ob 200-letnici rojstva.

⁵¹ Godina, *Izvirrek premožnosti*, str. 14–15.

⁵² Prav tam, str. 21–22.

"drugačnih". Kalister se pojavi v kmečki obleki, zato se tržaški gospodi zdi smešen, neroden, neumen. Temu primerno ga obravnavajo. Ko pa dokaže svojo sposobnost in moč, ga hočejo izločiti iz igre. Pri tem poslu se poslužijo tudi denarja. Na koncu je le Kalister tisti, ki prevlada. Tak odnos še danes marsikdaj čutimo v Trstu.

Poskus ustanovitve prve slovenske banke v Trstu in vloga družine Kalister

V Trstu in Gorici je delovala dobra in učinkovita mreža denarnih zavodov. Močan razvoj slovenskega gospodarstva pa je silil k sprejemanju novih izzivov. Vidne osebnosti iz vrst politikov in gospodarstvenikov so iskale možnosti za ustanovitev slovenske delniške banke že pred iztekom 19. stoletja. To dokazuje jasnovidnost slovenskih gospodarstvenikov, vendar ob upoštevanju lastnih moči in finančnih zmogljivosti. Znano je dopisovanje odvetnika in politika Henrika Tume z odvetnikom in politikom Gustavom Gregorinom (1860–1942), s katerim sta bili povezani tudi družini Kalister in Gorup. Gregorin je bil takrat eden najbolj vidnih predstavnikov Političnega društva Edinost. Zanimala so ga gospodarska vprašanja, ki so bila povezana s slovensko in slovansko uveljavitvijo v Trstu. Bil je tudi eden prvih slovenskih odvetnikov v Trstu. Henrik Tuma (1858–1935) je bil prav tako odvetnik in je bil takrat politično prisoten v narodnem liberalnem taboru v Gorici, kasneje je postal socialdemokrat.

V prvem poznanem dopisu z dne 29. decembra 1898 Gregorin odgovarja Tumi na (neohranjeni)

Henrik Tuma (1858–1935)(NŠKT, OZ, arhiv).

dopis z dne 17. decembra 1898: *"Ozirom na Vaš cenjeni list od 17. t. m. odgovarjam Vam, da sem tudi jaz mnenja, da se za sedaj pusti malo počivati vprašanje združne banke ter sem prepričan, da pride čas, ko se pokaže potreba takega ali sličnega zavoda. Jaz sem tudi Vašega mnenja, da se osnovana banka "splošno kreditno društvo" – Gorup – ne sponese tako, kakor morda mislijo osnovatelji ter da dogodki opravičijo naše trditve. Jaz sem vedno pripravljen, o pravem času, podpirati Vašo akcijo. Radi kurioziteti Vam javljam, da je bil g. Gorup pikiran radi tega, ker sem Vam predstavil g. Kalistra, češ, da sem hotel križati njegove načrte, sedaj se je pa spet pomiril."*⁵³

Henrik Tuma je po ustanovitvi Trgovsko-obrtne zadruge (1897) v Gorici mislil na ustanovitev velike slovenske banke in je prav s tem namenom pisal odvetniku Gustavu Gregorinu v Trst. Tuma je tudi mislil, da bi kazalo veliko slovensko banko ustanoviti v Trstu. O tem se je pogovarjal z Gregorinom. Ta se je najprej posvetoval s Kornelijem Gorupom, priznanim velepodjetnikom, ki je imel velike gospodarske interese v Ljubljani in Trstu. Bil je med drugim tudi v vodstvu Tržaške posojilnice in hranilnice (TPH), ki je bila ustanovljena leta 1891.

Odvetnik Gustav Gregorin je opozoril Henrika Tuma še na drugega zelo premožnega slovenskega velepodjetnika in bogataša, na Franca Kalistra, ki je deloval in prebival v Trstu.

Stekli so pogovori o zamisli, da se v Trstu ustanovi slovenska delniška poslovna banka. Dogovarjanja in pogajanja so bila že tako daleč, da sta Tuma in Gregorin predlagala ime nove velike banke: Kalister & Company. Podjetnika Franc (oče) in Viktor (sin) Kalister sta imela velike interese v pomorski trgovini, zato sta seveda zagovarjala zamisel, da sedež nove banke sodi v Trst. Morebitni sedež banke v Ljubljani ju ni zanimal.

Drugo Gregorinovo pismo z datumom 2. oktober 1899 nam bolje osvetli ozadje dogovarjanja o slovenski banki v Trstu. Odvetnik Gregorin piše: *"(...) Prehajaje na drugo stvar bi Vas rad vprašal ali ste kaj premišljevali o banki v Trstu. Mislim, da bi se te ideje ne smelo opustiti, ker je to vprašanje za nas življenjske važnosti. Kakor vidite, so vsi poskusi, katere so do sedaj storili v Ljubljani v tem oziru ostali brezuspešni. (...) Ako bi Vi bili misli, da bi se delalo za banko v Trstu, bil bi Vam po svojih močeh na pomoč in bi skušal tudi g. Kornela Gorupa pridobiti za to idejo, ker mislim, da ima on sedaj zadosti izkušenj, da z Ljubljančani ne pride do cilja, ne glede na to, da stojim vedno na stališču, da slovenska banka sodi v Trst in ne v Ljubljano. (...)"*⁵⁴

⁵³ ZRC SAZU, Raziskovalna postaja Nova Gorica. Zapuščina Henrika Tume, pisma. Gl. tudi Pahor, *Jadranska banka*, str. 27–31.

⁵⁴ Pahor, *Jadranska banka*, str. 29–30.

V svojih spominih Henrik Tuma tako opisuje in dopolnjuje pismo tržaškega odvetnika Gustava Gregorina: "(...) Izdelal sem za Trgovsko obrtno zadrugo v Gorici izvirna pravila in vse obrazce za knjige in notranje poslovanje. (...) Oktobra leta 1897 je zavod začel delovati. Vse je kazalo, da postane Trgovsko obrtna zadruga v kakih petih letih nositeljica vsega narodnega gospodarskega življenja. (...) Ob njenem poslovanju sem videl, da moramo priti do večjega denarnega zavoda, do slovenske banke. Seveda nisem mogel misliti na Gorico kot sedež banke, ker je bila premajhno gospodarsko torišče. A tudi za Ljubljano nisem bil vnet, ker prav tako tamošnje razmere takrat niso bile bogve kako ugodne za banko večjega obsega in pomena. Moja misel je bila, da sodi banka v Trst. Sprejel jo je dr. Gregorin, ki je stopil v stik s Kornelom Gorupom, sinom slovenskega milijonarja na Reki. Prav tako me je dr. Gregorin opozoril na drugega slovenskega milijonarja Kalistra v Trstu, ki je imel svojo zasebno banko, a jako skromnega obsega. (...) Gotovo bi se dalo pridobiti Kalistra, da bi dal svoje ime za slovensko banko. Posebno sem poudarjal, da bi banka ne nosila slovenske firme, temveč bi se skrivala pod zasebnim imenom Kalister, ki je bilo na dobrem glasu v tržaških poslovnih krogih in je veljalo za politično nevtralnno. Seveda bi ne odločal pri banki izključno Kalister, marveč bi se sestavila družba zastopnikov glavnih denarnih zavodov, poleg obeh goriških tudi ljubljanskih zavodov, Celjske in Tržaške posojilnice. Dr. Gregorin je pridobil Kalistra, da pristopi v družbo z neomejenim jamstvom. To pa je ozlovoljilo Gorupa, češ da so s tem prekrizali njegove načrte. Obrnil sem se nato na Ivana Hribarja in Sušteršiča v Ljubljani in na Serneca v Celju.

Hribar se je postavil na stališče, da mora biti banka v Ljubljani kot središče Slovenije in sporočil, da ima načrt za delniško banko v Ljubljani. Poudarjal sem, da postane tržaška banka vez med Slovenijo in velikim trgovskim emporijem Trstom, da je za Slovence najvažnejše mesto Trst, ki postane tudi najvažnejše za slovensko industrijo, da imamo ravno v Trstu nepregledne možnosti denarnega razvoja, a vse ni nič pomagalo.⁵⁵

Tako je propadel načrt za ustanovitev slovenske banke v Trstu v letu 1899. Prevladali so v glavnem centralistični pogledi Ljubljanec, pri tem so vidno vlogo odigrali takratni ljubljanski župan Ivan Hribar in ozki lokalni interesi v osrednji Sloveniji. V zadevo sta bili vpleteni tudi družini Kalister in Gorup. Tudi v tem primeru ni prišlo do skupnega usklajenega načrta. Interesi velepodjetnikov iz Trsta (Kalister) in z Reke (Gorup) niso bili isti.

Prav zamisel o banki v Trstu je prinašala največ novosti, saj je po eni strani temeljila na narodni in politični osnovi, po drugi strani pa se je naslanjala na gospodarsko logiko povezovanja podjetništva, trgovine, pomorstva in industrije v močan denarni za-

vod. Vse te možnosti je takrat nudil prav Trst. Bolj jasnovidni so bili slovenski politiki in gospodarstveniki v Trstu in Gorici, vendar si takrat brez sodelovanja Ljubljanec ni bilo mogoče zamisliti slovenske banke v Trstu.

Henrik Tuma je dobro pojasnil gospodarsko situacijo, češ da "načrt prve slovenske banke je propadel iz malenkostnih ozirov na Ljubljano in nekoliko – mislim – tudi iz osebnega nezaupanja."⁵⁶

Prva slovenska banka tako ni bila ustanovljena v Trstu, temveč naslednje leto v Ljubljani. V letu 1900 je nastala Ljubljanska kreditna banka.

Gregorin je v pismu, ki ga je 2. oktobra 1899 poslal Tumi v Gorico, med drugim zapisal: "(...) Ker Vas bode morda zanimalo in če tega še ne veste, Vam sporočam, da obstoji odbor glavne slovenske posojilnice, kateri ima namen ustanoviti slovensko banko. (...)"⁵⁷

V Trstu so vedeli, da se po eni strani krhajo skupna dogovarjanja o možnosti ustanovitve banke v Trstu, po drugi strani pa tečejo pospešene priprave za ustanovitev prve slovenske poslovne delniške banke s sedežem v Ljubljani. Iz notarskega zapisnika notarja Ivana Plantana o konzorciju ustanoviteljev nove banke v Ljubljani je razvidno, da je bil načelnik (danes bi rekli predsednik) konzorcija ljubljanski župan Ivan Hribar, člana pa dr. Ivan Tavčar in podjetnik Kornelij Gorup, ki se je odločil, da podpre ljubljansko banko in se posledično odpove tržaški pobudi. Slovenska poslovna banka v Ljubljani je nadalje nastala z odločilno pomočjo Živnostenske banke, osrednje banke naših severnih sosedov Čehov. Slovenski denarni zavodi takrat niso premogli dovolj kapitala za ustanovitev nove velike banke. Češka banka pa je vstopila kot glavni delničar v novo slovensko banko. Očitno ji je to bolj ustrezalo od nameravane ustanovitve ljubljanske podružnice Živnostenske banke. V novi slovenski banki pa ni bilo prostora za slovenske denarne zavode iz Trsta in Gorice.

V letu 1900 je nastala prva slovenska poslovna banka Ljubljanska kreditna banka – Laibacher Credit Bank. V Trstu je bilo potrebno počakati do 29. oktobra 1905, ko je bila ustanovljena Jadranska banka kot druga slovenska poslovna banka na Slovenskem. Ustanovni občni zbor je bil v prostorih Narodnega doma v Trstu. V Trstu so uspeli v petih letih postaviti na noge novo slovensko banko (Jadransko banko) in obenem zgraditi palačo, središče Slovencev in Slovanov v Trstu (Narodni dom).⁵⁸ Skoraj sočasno je bil konec leta 1904 dograjen tudi drugi Fabianijev biser: Trgovski dom v Gorici.

⁵⁶ Prav tam, str. 239.

⁵⁷ ZRC SAZU, Raziskovalna postaja Nova Gorica, Zapuščina H. Tuma, pisma. Gl. tudi Pahor, *Jadranska banka*, str. 27–31.

⁵⁸ Pahor, *Jadranska banka*, str. 32–36.

⁵⁵ Tuma, *Iz mojega življenja*, str. 237–238.

Narodni dom v Trstu (s trgom) (začetek 20. stoletja)(NŠKT, OZ, arhiv).

Družini Kalister in Gorup ter slovenski časopis Edinost v Trstu

Ob 50-letnici izhajanja časopisa *Edinost* je v januarju leta 1926 izšla posebna jubilejna številka *Edinosti* z vrsto sestavkov in člankov o življenju in delovanju Slovencev v Trstu in okolici od srede 19. stoletja pa vse do konca prve četrtine 20. stoletja. V vrsti spominskih člankov je prispevek odvetnika in politika Gustava Gregorina, ene najbolj vidnih osebnosti Političnega društva *Edinost*. Gregorin pa je bil vezan tudi na časopis *Edinost*, saj je bil več let predsednik zadružne tiskarne, ki je izdajala in tiskala istoimenski list.

Gustav Gregorin je v uvodu jasno nakazal, kako je sestavil svoj prispevek za jubilejno številko *Edinosti* ob 50-letnici izida prve številke: "Od cenjenega uredništva *Edinosti* sem prejel vabilo, da napišem kakor bivši narodni borec na tržaškem ozemlju za današnjo slavnostno številko, izdano povodom 50-letnice *Edinosti*, članek (...). Priznati moram, da me je to častno vabilo spravilo v zadrego, ne pa radi tega, ker da ne bi imel volje se odzvati temu vabilu, marveč radi tega, ker sem se zavedal, da mi ne bo mogoče napisati od mene zahtevanega članka tako, da bi odgovarjal postavljeni mi nalogi, še manj pa moji lastni želji z ozirom na to, da nimam na razpolago niti trohice onega obsežnega materijala, ki se je nahajal v mojem za-

sebnem arhivu do požiga Narodnega doma bodisi kakor moja zasebna last, bodisi kakor last lista, odnosno tiskarne *Edinost*. Ves ta materijal, dragocen za zgodovino *Edinosti* in njene tiskarne, je bil namreč skupno z vso mojo v takratnem mojem stanovanju v Narodnem domu se nahajajočo premakljivo imovino uničen o priliki omenjenega požiga. Radi tega bo, kar sem napisal, zgolj iz spomina (...)."⁵⁹

Članek je bil objavljen leta 1926, ko je na slovenski narod na Primorskem neusmiljeno pritiskal nasilni fašistični režim z namenom, da uniči vse, kar je slovenskega. Posledice načrtnega in nasilnega požiga Narodnega doma 13. julija 1920, ko je italijanski fašizem jasno pokazal, kaj namerava, so se kazale v vseh svojih odtenkih. Gregorin je odkrito povedal, da nima gradiva, ker je vse zgorelo v njegovem stanovanju v Narodnem domu. Tako je požig pomenil ne samo uničenje lepe stavbe, ki je simbolno predstavljala prisotnost Slovencev v Trstu, temveč tudi uničenje pisanih virov o delovanju ustanov slovenske narodne skupnosti.

⁵⁹ Gregorin, *Zgodovina lista Edinost*, stran 10.

V Trstu, sobota 8. januarja 1876. Tečaj I.

Edinost izaja vsako drugo in tretjo soboto vsakega meseca.

3 kr. za celo leto 3 kr. 40.
1 kr. za pol leta 1 kr. 20.
50 str. 70.

Za oznanila, kakor tudi za postavitve, se plačuje za navadno trioposredno vrsto.

8 kr. do 10 tiskov 1 krat
" " " " " " 2 krat
" " " " " " 3 krat

Za večerke po prostoru.

EDINOST

Glasilo slovenskega političnega društva tržaške okolice.

"V edinosti je moč."

Posamezne številke se dobivajo po 7 kr. v tabakarnah v Trstu tak polje, pod oknom tik Kalistrove hiše, na belvederu pri g. Berrolinju.

V okolici: Na Občini v Isteriji, na Proseku pri g. Gorjupa, v Barokli pri g. Ani Tukan in v Barzovici pri Ant. Tui. v Skednji Fr. Sanein M. Magdalena zg. J. Jež Naročina naj se pošilja sv. Ivanu št. 424, pisma in dopisi vrednosti v Skočevi št. 94 Dražabaki pot. dr. "Edinost", kateri družbeno redno plačujajo, dobivajo list brezplačno.

PROGRAM:

Velika važnost tržaškega mesta za Slovence in zlasti Slovence, neugodne razmere tržaškega slovenskega ljudstva in prebivalcev po okolici neobhodno zahtevajo, da se v Trstu ustanovi slovenski časopis.

Sprevideti to potrebo, sklenolo je politično društvo "Edinost", izdajati časnik, ki bode

- popolnjen neodvisen imel pred očmi družtvom enake namere;
- on bode svobodohuben, nikakor pa ne svobodnjask; njegovo svobodoljublje bo sežalo do tiste meje, da katero tega pravica in poštenje;
- on bode sprohuden, ne bode budil

trudi, on zave do ... a, da služi vsakdanji kruhi sebi i svoj, rodovini; potrkaj tudi na vrata gospodje hiše, kder kraljuje otilica bogastvo; naj te vsakdo sprejme s tisto dobro voljo, s katero te mi po svetu pošljimo!

Resna beseda okolčanom.

Tržaška okolica, katera broji štirideset tisuč Slovencev, podvržena je hote, ali nehote, mestnemu magistratu, kteri jo tako ljubezujijo na svoja očetovski prsa pritiska, da se ni dosti ni malo ne boga, i ne meni, ako ona stoka, ako v težki onemoglosti živi, samo do služi okolica v korist magistratu, da mu polni prazne denarnice brez dna, ter pospešuje laške namene. V teh malih besedah je napisan ves značaj okolice, po katerem vsak lahko sodi, kakor se jej godi.

Okolčni prebivalci! Vite krenok nasod

Varenost je pri vas redka stvar in brez veljave. Ko so bili še boljji časi, ko je bil trta še zdrava rodila veliko vina, ko je bil zaslužek še tečni, navadili ste se dobro živeti, malo delati posnemajoč laški pregovor "dolce far niente", ne pa slovenskega "lenoba je beralka marta", preveč piti, prihraniti ni znal skoraj nobeden kaj in tako so prišli nasledki, katere zdaj vi potomci hitro občutite, vendar pa se pri vsem tem le malo brigate, da bi si zdatno pomagili. Gospodarstvo je oni imeniti steber, kateri poteza na vrhunec celo narode, ako je umno v vsakej stroki in v vsakem delu. Gorje pa njemu, kdog, slabo gospodarji, kder ne skrbi za bodočnost ampak, le za današnji dan, tak propade in je podloga ptnjevi peti, ktera ga nevmisljeno tare in tlačí in to si ti, okolčan!

Silno težko je breme, katero nosijo, ali vse to te še zdravnija, zagazil si po malo v mlčanost, tvoji nasprotnik pa je povabil to

Glava časopisa Edinost v Trstu iz leta 1876.

Gregorin nadaljuje: "(...) Prišlo je leto 1894, v katerem se je začelo razmišljati o tem, ne bi li kazalo, da se Edinost razširi v dnevnik z ozirom na dosledno napredujoči razvoj slovanstva v Trstu in z ozirom na to, da so se morali tržaški Slovani, ako so hoteli biti informirani o dnevnih tako domačih kakor tudi svetovnih dogodkih, posluževati listov, izdajanih bodisi v italijanskem, bodisi v nemškem jeziku. Sestali smo se v to svrbo v stari čitalnici v Ulici San Francesco (v stavbi na številki 2, op. p.) Matko Mandić, dolgoletni predsednik Političnega društva Edinost, veletržec Anton Truden in moja malenkost na posvetovanje, kateremu smo pritegnili stavca v Poličevi tiskarni gospoda Julija Mikoto, ki mu je bila poverjena naloga, da nam kakor tiskarski strokovnjak sestavi približen proračun, ki bi nam imel služiti za podlago glede odločitve, kolika glavnica bi bila potrebna, da se začne z izdajanjem dnevnika ter za korake, potrebne, da se ta glavnica zbere. Kolikor se spominjam, smo na podlago od gosp. Mikote nam predložene proračuna ugotovili, da bi nam zadostovala za prvi začetek svota 6.000 kron ter smo bili sklenili, da se bo skušala nabaviti ta svota potom skupljanja dobrovoljnih doneskov od strani naših imovitejših rodoljubov. (...) Naloga, da se zbere omenjena svota, je bila poverjena meni. Najprej sem se podal k tedanjemu našemu mecenu, ki nas je vedno denarno podpiral, ko je šlo za narodne potrebe, k Franu Kalistru. Pripravil sem si bil

na poti k njemu majhen govorček s primernim uvodom. V tem uvodu sem bil začel razlagati Kalistru, kako bi bilo za tržaške Slovence potrebno, da pridejo do svojega dnevnika in kako bi bilo to koristno za njihovo narodno, kulturno in politično delovanje. A nisem še bil dovršil omenjenega uvoda, ko je Kalister razumel, kam pes taco moli ter presekal moja začeta izvajanja in dokazovanja o potrebi slovenskega dnevnika v Trstu s kratko izjavo, katere smisel je bil ta-le: Kar se tiče potrebe slovenskega dnevnika v Trstu, ste Vi z Vašimi prijatelji stvar gotovo dobro premislili ter jo tudi gotovo bolje razumeli, nego bi to mogel jaz, ki nisem politik ter Vam radi tega ne morem dati nobenega nasveta; kar morem storiti jaz v tem oziru, je le to, da Vam dam na razpolago za to svrbo denarno pomoč, in sicer Vam prinesem jutri v Vašo pisarno, ker nimam denarja doma, ampak v banki, 1.000 kron. Obrnite pa se za to, kar Vam bo še manjkalo, še do drugih rodoljubov, da prispevajo vsak po svoji moči. Zahvalivši se na daru, sem izjavil, da to seveda storim ter sem še pripomnil, da ni potreba, da se on potrudi v mojo pisarno, ker lahko jaz pridem po denar k njemu. Kalister je nato ponovno izjavil, da prinese sam denar v mojo pisarno, in res mi je prinesel drugo jutro obljubljeno svoto."⁶⁰

Zgodba je dovolj zgovorna sama po sebi. Franc

⁶⁰ Prav tam, str. 10–11.

Kalister je brez odlašanja podprl projekt, da postane list *Edinost* dnevnik, in dal na razpolago visoko vsoto denarja. Cenil je pobude narodnjaškega gibanja v Trstu ter mu zaupal. Ni postavljajl pogojev pri dodeljevanju podpore. Dal je hitro, z občutkom za narodno stvar. Z druge strani pa je bil odvetnik Gregorin večkrat zadolžen za take nabiralne rodoljubne pobude. Velikokrat je bil uspešen. Družina Kalister je bila v več generacijah vedno poznana kot družina radodarnih mecenov. V tem primeru glede lista *Edinost* pa se je izkazala tudi družina Gorup, ki je bila sicer v sorodu s Kalistri. O tem je Gustav Gregorin zapisal naslednje: "(...) *Osokoljen po tem prvem uspehu sem obiskal zaporedoma velepodjetnika Antona Trudna, kapitalista Ivana Šabca, veletržca z lesom Ivana Mankoča in gosp. Kornelija Gorupa kakor zastopnika njegovega očeta Josipa Gorupa, veletržca in posestnika na Reki. Prejel sem od vseh imenovanih razmerne svote in obljube za nadaljno podporo v slučaju potrebe. Vse te dobrotnike lista Edinost krije danes hladna zemlja, a mi, ki še živimo, smo dolžni, da ohranimo hvaležen spomin. (...)*"⁶¹

S prejetimi denarnimi podporami je lahko vodstvo Političnega društva *Edinost* sprejelo odločitev, da postane list *Edinost* dnevnik.⁶² Prav v tistih letih je vodstvo Političnega društva *Edinost*, ki je bilo lastnik in izdajatelj lista, sklenilo iz previdnostnih razlogov prepisati lastništvo lista "pro forma". V tisti dobi so politični veljaki v javnih nastopih večkrat glasno napadali vladno politiko. Oblast je po takih nastopih nasilno ukrepala s prepovedjo objave govorov ter z zaplenbo lista, ki je govor objavil. Vodstvo društva in lista je zato sklenilo, da prepiše lastništvo časopisa na poseben konzorcij, da se izogne morebitnim pritiskom oblasti. Tudi o tem poroča Gustav Gregorin v svojem prispevku: "(...) *V takem slučaju bi seveda prišel v nevarnost obstoj lista Edinost. Da se za vsak slučaj reši in ohrani list, je odbor političnega društva takoj po razpustu občnega zbora odstopil list "pro forma" (navidezno) v to svrhu sestavljenemu konzorciju, ki si je nasdel ime: Konzorcij lista Edinost. Člani tega konzorcija so bili: Matko Mandić, Anton Truden, Kornelij Gorup, Ivan Mankoč in Gustav Gregorin. Politično društvo ni bilo razpuščeno, kakor se je bilo bati, vseeno pa je ostal še nadalje formalni lastnik lista omenjeni konzorcij, dočim je bil list faktično tudi naprej glasilo političnega društva. (...)*"⁶³

Članstvo članov družin Kalister in Gorup v slovenskih in drugih ustanovah

Slavjansko društvo

Dne 23. oktobra 1848 so pobudniki društva

Slavjanski zbor izdali posebno vabilo z naslovom *Povabljenje*, ki so ga natisnili v štirih jezikih: v slovenskem, srbohrvaškem, italijanskem in nemškem jeziku. V *Povabljenju* je bilo med drugim zapisano: "(...) *Mnogi v Trstu živeči Slavjani so društvo z imenom Slavjanski zbor v Terstu osnovati sklenili, v katero brez ozira na razna slavjanska narečja vsaki Slavjan stopiti zamore. (...)*"⁶⁴

Poziv je bil uspešen, saj je kmalu pristopilo okrog 100 članov. Slavjanski zbor, kmalu preimenoval v Slavjansko društvo, je torej zaživel.

Dne 10. novembra 1848 je bil ustanovni občni zbor, na katerem je bil za predsednika izvoljen visoki državni uradnik in slovenski pesnik Jovan Vesel Koseski. Že 24. novembra je društvo dobilo sedež v stavbi palače Tergesteo v Trstu na osrednjem Borznem trgu. Sedež društva je bil v drugem nadstropju, kjer so imeli člani na razpolago pred-sobo, veliko sobano in tri sobe. Slovesna otvoritev je bila 6. decembra 1848. Na slovesnosti so spregovorili predsednik Jovan Vesel (Slovenec), učitelj Dimitrije Vladislavljevič (Srb), Josef Vesely (Čeh) in neimenovani Poljak. V okviru društva sta se soočali dve struji. Prva s predsednikom Koseskim na čelu, ki je zagovarjala le kulturno delovanje, druga pa tudi politično. Ta struja je bila tudi zmagovita. Konec februarja 1849 je bil za novega predsednika izvoljen Ivan Cerar. Poleg politične akcije je novi odbor zagovarjal ustanovitev časopisa. Od marca do avgusta 1849 je izšlo 6 številčk glasila pod naslovom *Slavjanski rodoljub*. Glasilo je izhajalo dosledno v slovenskem in srbohrvaškem jeziku. V letu 1850 je izšlo 6 številčk časopisa *Jadranski Slavjan*, ki je nasledil prejšnje glasilo. Časopis je bil zasluga tretjega predsednika društva Simona Rudmaša, ki je bil po rodu iz Koroške.

V sklopu Slavjanskega društva je delovala čitalnica, kjer so lahko člani prebirali časopise (naročeni so bili na 32 različnih časopisov in revij). Na razpolago so bile tudi knjige, slovarji, zemljevidi. Gradivo je bilo v slovenskem jeziku, v jezikih ostalih slovanskih narodov, v nemščini, italijanščini, francoščini. Pritisk oblasti je hromil delovanje društva na narodnem in kulturnem polju. Z leti je prevladala miselnost, naj društvo prireja le družabne prireditve. To je bila edina dejavnost do popolnega zamrtja društva.⁶⁵ Društvo je prenehalo delovati v letu 1856, ko so izpeljali pustno prireditev. Po tem ni bilo več vesti o delovanju društva.

⁶¹ Prav tam, str. 11.

⁶² Pahor, Slovenska časniška govorica, str. 14.

⁶³ Gregorin, Zgodovina lista *Edinost*, str. 11.

⁶⁴ *Povabljenje*, 23. 10. 1848. *Slavjanski rodoljub*. Faksimilirana izdaja vseh šestih številčk iz leta 1849. Dokaz vravnjanja in delavnosti Slavjanskega društva v Terstu od svojega začetka do konca februarja 1849, Trst 1971, str. 20–21.

⁶⁵ Pahor, *Slavjanska slova*, str. 13–16.

<h1>SLAVJANSKI RODOLJUB.</h1>	
Mesečni časopis na svitlobo dan od Slavjanskiga društva v Trstu.	
List 4.	Mesca Junija
1849.	
Slovenske šole. Njih potreba. <small>(Na dalje.)</small>	Škole ili učionice slavjanske. Njih potreba. <small>(Dolje.)</small>
Šole v katerih so se slovenski otroci malo kaj družiga učili kakor nemško brati, nemško slovnico in nemški pravopis, v katerih je clo keršanski nauk moral nemščini se podvreči, niso bile kos, ne glave razjasniti ne počutke ali srece k dobrini vneti. Kadar so besede v spominu shranjene strohnille ali zginole, je z njimi ves šolski nauk so zgubil, in z tem je zgubljen bil nar lepši čas življenja — otročina; bilo so zgublene drage leta prve spomladne vesele mladosti, in dostikrat, so taki učenci postali neumnosti, kakor so poprij bili; so se namreč navadili in prijeli pregreškov, katero so po polji al v šoli od klavernih tovaršev slišali al vidili, in tako so tudi pohujšali. Le kdor je tudi srečen bil, vse te napake premagati — je kakor pravijo, k boljšimu kruhu persel, začetinim šolan pa	Učionice, u kojih slavjunska dčca ni učila se nego nēmačko čitati, nēmačku slovnico i nēmački pravopis, u kojih i nauk kristjanski učio se jest u nēmačkom jeziku, nisu nikakvo zamogle ni razuma razviti ni sčrca ili čuženje na dobro probušiti. Kako bēzro rēči u uzpomenu sabile su zvanulo ili zginule, z njima jest vas koliki nauk školski so zgubio; i s tim zgubiona je bila najlēpija doba življenja — dēinstvo — zagubiena su bila draga leta prolōčne radosno mladosti, i mnogo putah učenci takvi bili su bezumniji posle nego pērvo; jere naučili i navadili su se mnoga zločinstva, koga na putu ili u učionici od zločestih družbenikah čuli ili vidili jesu, i tako su zločestiji prihajali. Samo koigod je tako srečan bio, da je sve takove zloče odhilio, so jest, kako se reče na d...

Časopis Slavjanski Rodoljub (naslovna stran) iz leta 1849.

V mapi Slavjanskega društva v arhivu Odseka za zgodovino pri NŠK v Trstu je ohranjen seznam članov Slavjanskega društva. Gotovo je to sad raziskave prejšnjih desetletij. Seznam je v italijanskem jeziku in nosi naslov: *Elenco de' nomi dei Signori Soci della Società Slava*. Vsega skupaj obsega seznam 192 imen. Žal seznam nima letnice. Sklepamo lahko, da je iz leta 1850 ali kakšnega leta kasneje, saj na seznamu ni imena predsednika Ivana Cerarja, ki je bil izvoljen v februarju 1849 in je umrl za posledicami bolezni nekaj mesecev kasneje. Sta pa na seznamu druga dva predsednika: Jovan Vesel (prvi) in Simon Rudmaš (tretji).

Z našega zornega kota pa je najbolj pomembno dejstvo, da je v seznamu Janez Nepomuk Kalister. V seznamu je naveden kot Kalister Giovanni. Janez Kalister je bil torej redni član prvega organiziranega slovenskega in obenem slovanskega društva v Trstu. Vključen je bil v prvi val slovenskega narodnega preporoda v Trstu.⁶⁶

Slavjansko društvo je postalo podlaga za naslednja društva. To velja predvsem za Slavjansko narodno čitalnico, ki je bila ustanovljena v letu 1861. Povezanost obeh društev se naslanja ne le na program obeh društev, temveč tudi na kontinuiteto v oseh. Določeno število članov prejšnjega Slavjanskega društva je tvorilo osnovo, na kateri je nastala naslednica Slavjanska čitalnica. To je razvidno iz seznama članov Slavjanskega društva ter članov vodstev Slavjanske čitalnice v desetletju 1865–1875.

Iz primerjave se izlušči skupina 18 oseb, ki jih imamo na obeh seznamih: Ivan Dolinar, Josip Godina, Ignacij Hofman, E. Jerala, Pavel Jelovšek, To-

bia Kratochvielle, Lombardić, G. Mičić, Franc Pleše, Nikola Ragenković, Stefan Skuljević, Edvard Sorč, Jakob Svetina, Konstantin Šrot, I. Tomšič, L. Vicković, M. Vilhar, Andrej Zorman. Verjetno bi lahko dodali še kakšno ime, vendar bi morali imeti na razpolago dodatne sezname. Imena so napisana v slovenski obliki. Marsikateri priimek se je takrat uradno drugače glasil, saj sta prevladovala ali nemški ali italijanski zapis. Navajam dva primera: Sorč je zapisan kot Sortsch, Zorman kot Sormann.⁶⁷

Slavjanska čitalnica

Dne 29. januarja 1861 je bil ustanovni občni zbor Slavjanske (narodne) čitalnice. Na mizo marsikaterega tržaškega rodoljuba je v prvi polovici januarja 1861 priromalo pismo z naslednjo vsebino: *"Prečastiti gospod! V torek, 29. t. m., ob 7. popoldan se zberemo tukajšnji Slovenci v Hotel Grande na Piazza Grande. To nam je dovolila visoka deželna vlada, da osnujemo tudi mi po izgledu drugih narodov svoje narodno društvo pod imenom Slavjanska čitalnica. Poterjeno Vaše rodoljublje nam je najgotovejše poroštvo, da se hočete tudi Vi nam pridružiti. Vabimo Vas torej iskreno, da pridete v imenovani zbor in blagi naš namen podpirate z veljavnim svojim svetom."*⁶⁸

Čitalnica je bila zelo ugledna ustanova tržaških Slovencev tiste dobe. Bila je tudi kulturna ustanova z najstarejšim rojstnim datumom. Temu primerno je bilo članstvo Slavjanske čitalnice, saj so bili njeni člani vidne osebnosti, veljaki, razpoznavni pripadniki Slovencev v Trstu in ostalih Slovanov. Slavjan-

⁶⁶ NŠKT, Odsek za zgodovino, arhiv, fond HA-HP, mapa Slavjansko društvo v Trstu, seznam članov.

⁶⁷ NŠKT, Odsek za zgodovino, arhiv, fond HA-HP, mapa Slavjansko društvo (seznam članov), mapa Slavjanska čitalnica (Odborovih pomenkov knjiga).

⁶⁸ Pogačnik, Sto let tržaške narodne čitalnice.

ska čitalnica je pripadala krogu narodnjaškega gibanja Edinosti. Bila je pravi izraz in ogledalo slovenskega tržaškega meščanskega razreda. Po imenih in priimkih, ki so omenjeni v raznih zapisnikih, zapisih, člankih in prispevkih, lahko sklepamo, da so bili člani Slavjanske čitalnice predvsem podjetniki, trgovci in posestniki ter pripadniki intelektualnih slojev: profesorji, učitelji, zdravniki, inženirji. Naletno pa tudi na duhovnike, častnike, uradnike. Letna članarina je bila visoka. Nedvomno je bila Slavjanska čitalnica precej elitna meščanska ustanova.

Vodstvo Slavjanske čitalnice je ob svoji 50-letnici priredilo niz prireditev, ki so se zvrstile v glavnem spomladi leta 1911. Na slavnostnem občnem zboru, ki je bil 27. maja 1911 ob 20.30 uri v društvenih prostorih v prvem nadstropju Narodnega doma v Trstu, so predstavili obračun dela v lični tiskani knjižici. V zadnjem delu knjižice so objavili imenik članov Slovanske čitalnice, ki je bilo spremenjeno ime Slavjanske narodne čitalnice.

Od leta 1891 dalje je bil član Slovanske čitalnice Viktor Kalister. Bil je označen kot veleposestnik. Zanimivo je dejstvo, da se je Viktor Kalister včlanil, ko je bil star samo 22 let.

Od družine Gorup je v imeniku Kornelij Gorup in sicer član od leta 1894. Pri njegovem imenu je le pripis: vitez Slavinski. Priimek Gorup pa je vnesen kot Gorjup.

Ostalih pripadnikov družine Gorup ni v imeniku. Zapisani pa so trije drugi Gorjupi: Alojzij Gorjup, veleposestnik in deželni poslanec, 1904; Ivan Gorjup, veleposestnik, 1904; Ivan Gorjup, glavni zastopnik Prve češke zavarovalnice za življenje, 1901.⁶⁹

V zgodnjem obdobju delovanja Slavjanske čitalnice sta bila njena člana Fran Kalister in Josip Gorup. O tem priča tudi priznani Lavo Čermelj, Tržačan po rodu: "(...) *Kako slovesen in resen vtis so napravljali čitalniški člani, nam kaže slika, ki je bila posneta kmalu po leto 1870, torej približno v sredini dobe, ki jo opisujem.* (Omenjena fotografija visi sedaj v čitalnici Narodne in študijske knjižnice v Trstu v Ulici sv. Frančiška 20 – op. p.). *Kdo so vsi ti bradati možje, Vam ne bi mogel povedati. Le za mladeniča s črnim metuljčkom, ki stoji v zadnji vrsti nad predsednikom, vem, da je znani lesni trgovec Josip Mankoč. Po primerjavi s slikami v jubiljeni številki Edinosti sklepam, da sedi ob levi strani predsednika Ivan Dolinar, pred njim sedi z rokami na kolenih Viktor Dolenc. S tem sem dejansko prešel k imenovanju in opisovanju uglednejših članov Čitalnice v tisti dobi. Od trgovcev in posestnikov srečamo Nikolo in Luko Tripkovića, Matijo Poliča, Krista Opniča, ki je bil med ustanovitelji Jadranskega Slavjana, dalje Edvarda Šorca in Antona Hodnika, ki sta imela trgovino z železom na*

Korzu, in Josipa Zormana, trgovca z lesom v Ulici Fabio Severo. Med člani se omenjata tudi Josip Gorup in Franc Kalister. Prvi je bil sestrič, drugi pa stričnik leta 1864 umrlega znanega zakupnika poštne zveze s Trstom Janeza Nepomuka Kalistra. Josip Gorup (1834–1912) je po smrti svojega strica prevzel vodstvo po njem ustanovljene trgovske tvrdke v Trstu, nekaj let pozneje pa je ustanovil lastno tvrdko in se je udeležil železniških zgradb in užitninskih zakupov. Pridobil si je plemiški naslov pl. Slavinski po svojem rojstnem kraju Slavina. Znan je bil kot mecen, zlasti za slovenske dijake. V tem pogledu je tekmoval z njim njegov sorodnik Franc Kalister, ki je podpiral dijake v Trstu, na pazinski gimnaziji in pri društvu Radogoj v Ljubljani. Listu Edinost je zagotovil materialni obsto ter mu pomagal do lastne tiskarne in do razvoja v dnevnik. (...)"⁷⁰

V Čermeljevem članku dobimo še dodaten podatek o Kalistrovem mecenstvu. V svojem prispevku Čermelj omenja vrsto slovenskih osebnosti tistega časa, ki so bili dejavni v Slavjanski čitalnici. Med temi je tudi slovenski pesnik Franc Cegnar: "(...) *Od ustanovitve Čitalnice (bil je med njenimi ustanovitelji) do svoje smrti je uspešno sodeloval Franc Cegnar (1826–1892). Služil je pri pošti, pozneje pri telegrafu. Več let je opravljal tajništvo v Slavjanski čitalnici. Znan je bil kot pesnik, a še bolj kot prevajalec. Iz zapisnikov iz leta 1866 izvemo, da je Čitalnica dala Cegnarjev prevod Scillerjevega Valenštajna (Valenštajnov ostrog, Oba Piccolomini in Valenštajnova smrt) na svetlo, ker se je gospod Kalister (že omenjeni Franc Kalister) zavezal, da on vse stroške, kateri bi Čitalnico zadeli, trpi.* (...)"⁷¹

Zanimive podatke in ugotovitve, ki jih je zapisal Lavo Čermelj, sem nato primerjal z zapiski v originalni tajniški knjigi Slavjanske čitalnice, ki jo hrani Odsek za zgodovino pri NSK v Trstu. Omenjena knjiga zapisnikov občnih zborov in sej vodstva Slavjanske čitalnice nosi naslov Odborovih pomenkov knjiga. Ohranjeni pa so zapisniki od 17. decembra 1865 do 19. marca 1876. Zapisniki prvih let so bili vneseni redno in popolno, zadnja leta pa precej bolj neredno in nepopolno. Na vsak način je knjiga zapisnikov Slavjanske čitalnice zelo važen dokument, ki priča o takratnem delovanju Slovencev (in Slovanov) v središču Trsta.

Vsi navedeni podatki Lava Čermelja so točni. Ob prebiranju knjige zapisnikov Slavjanske čitalnice pa pridejo na dan še drugi zanimivi utrinki. Predvsem pride na dan dejstvo, da sta bila Franc Kalister in Josip Gorup nekaj let v vodstvu Slavjanske čitalnice. To pomeni, da je bila Slavjanska čitalnica izjema, ki potrjuje pravilo: Kalister in Gorup sta bila člana slovenskih ustanov v Trstu, vendar nista spre-

⁶⁹ NŠKT, Slovanska čitalnica v Trstu. Glavni občni zbor 27. 5. 1911.

⁷⁰ Čermelj, Slavjanska čitalnica v Trstu, str. 97–102. Gl. tudi Pahor, *Slavjanska sloga*, str. 17–21.

⁷¹ Čermelj, Slavjanska čitalnica, str. 100–101.

jemala vodilnih funkcij, razen v primeru prav Slavjanske čitalnice.

Oglejmo si še dva primera mecenstva Frana Kalistra. V zapisniku 6. seje Slavjanske čitalnice v letu 1866 (dne 8. marca 1866) dobimo besedilo: "(...) *Gospod Kalister je zgubo nase prevzel, ako ne bi čitalnica toliko tablic za tombolo prodala, da bi se stroški poplačali. (...)*" Dne 18. marca 1866 je Slavjanska čitalnica priredila "besedo" s tombolo, Kalister pa je bil pripravljen kriti morebitno izgubo. Zanimivi so tudi priimki članov vodstva Slavjanske čitalnice, ki je bilo sestavljeno iz voditeljev in odbornikov. Voditelje bi lahko imenovali člane predsedstva. Na seji 8. marca 1866 so bili prisotni voditelji Napret, Sorč in Tripkovič ter odborniki Kalister, Pleše, Zorman, Trifič, Svetina, Dimović in Podobnik.⁷²

Na 7. seji dne 15. marca 1866 naletimo v zapisniku na zapis: "(...) *Gospod voditelj Napret je naznanil, da bo čitalnica dala g. Cegnarjev prevod Šilerjevega Valenštajna (Valenštajnov ostrog, Oba Pikolomina in Valenštajnova smrt) na svetlo, ker se je gospod Kalister zavezal, da on vse stroške, kateri bi Čitalnico zadeli, terpi. (...)*"⁷³ Tudi v tem primeru se je Franc Kalister izkazal kot radodaren mecen, saj je pokrila stroške tiskanja prevoda Franca Cegnarja, slovenskega pesnika in prevajalca. V navedenem primeru je bil na programu prevod nemškega pesnika Schillerja.

Naslednji podatki se nanašajo na prisotnost bratrancev Franca Kalistra in Josipa Gorupa v vodstvenih organih Slavjanske čitalnice v Trstu v njenem prvem desetletju delovanja. Franc Kalister je bil izvoljen za odbornika Slavjanske čitalnice na glavnih zborih, kot so takrat imenovali občne zборе, v letih 1865, 1866, 1867 in 1870. Zataknilo se mu je v letih 1868, ko je dobil premalo glasov (le 8 glasov) in 1870, kjer je prav tako dobil premalo glasov (le 10), kar ni zadoščalo za izvolitev v vodstvo. Leta 1869 Kalister ni kandidiral na mesto odbornika, leta 1872 pa ni bil izvoljen. Za glavne zборе v letih 1873–1876 pa v zapisnikih sej odbora in glavnega zbora Slavjanske čitalnice ne naletimo več na ime Franca Kalistra. Josip Gorup je bil v letih 1865, 1866, 1867 in 1870 izvoljen na rednih decembrskih glavnih zborih izvoljen za voditelja Slavjanske čitalnice. Voditelji so v bistvu tvorili predsedstvo ustanove, poleg njih pa so vodstvo sestavljali še odborniki. V letih 1868, 1869 in 1872 Gorup ni bil izvoljen, za naslednja leta pa v knjigi zapisnikov ni več točnih podatkov o volitvah na glavnih zborih Slavjanske čitalnice. V letu 1870 je Josip Gorup tudi predsedoval glavnemu zboru Slavjanske čitalnice.⁷⁴

Zanimivi so tudi priimki oseb, ki so takrat predstavljale slovensko in slovansko meščanstvo v Trstu. Iz zapisnika izvemo za naslednja imena: Napret, Opnič, Sorč, Dimović, Jelovšek, Kalister, Gorup, Kovačević, Pleše, Podobnik, Skuljevič, Zorman (Andrej in Jožef), Svetina, Niko Trifič, Tripkovič, Turk, Vilhar, Krsnik, Valentinčič, Žvanut, Andrejka, Pleteršnik, Stroj, Franc Dekleva, Fabiani, Cegnar, Ragenkovič, Jesenko, Šrot, Lombardič, Janežič, Rebec, Hofman, Pamučina, Kosta Trifič, Mihajlovič, Mičič, Hoznik, Truden, Muha, Petrovič, Doksal, Hodnik, Pavavič, Jerala, Bizjak, Mankoč, Tomšič, Polić, Kastelic, Šurjak, Vilfan, Turkovič, Popović, Ivan Dolinar, Smeča, Bombavelli, Valenčič, Vickovič, Katarinič, Ricci, Lukič, Vesel, Ivan in Fran Lauro, Dermastja, Andriani, Novak, Milovčić. Navedeni priimki so priimki oseb, ki so se zvrstile v vodstvu Slavjanske čitalnice v Trstu v desetletju 1865–1875.⁷⁵

Delavsko podporno društvo

Delavsko podporno društvo je bilo ustanovljeno 10. januarja 1879. Prvi naziv društva je bil Slavjansko delavsko podporno društvo. Sicer je bil prvi poskus ustanovitve slovenskega podpornega društva po češkem vzoru izveden v letu 1868. Takrat so v marcu sestavili pripravljalni odbor in pravila društva z imenom Čebela ter v juniju 1868 izpeljali ustanovni občni zbor. C. kr. namestništvo v Trstu pa ni odobrilo pravil, češ da je društvo politično in ne podporno.

Društvo je bilo kulturna ustanova, saj je prirejala besede, predavanja, prireditve, imelo je lastno knjižnico, vendar je bilo tudi podporno v smislu, da je dajalo podpore in posojila. Glavna dejavnost društva pa je bilo v bistvu nudenje pomoči kot bolniška blagajna. Mnogi si niso mogli privoščiti zavarovanja in zdravniške oskrbe. Tako je v sklopu slovenskega narodnega gibanja Edinost nastalo podporno društvo z namenom, da nudi pomoč potrebnim slovenskim ljudem. Za take cilje in namene so bila potrebna denarna sredstva, ki so jih prispevali redni člani društva, podporni člani in mecen. Delavsko podporno društvo je zato potrebovalo veliko število rednih članov in izrednih podpornikov, saj so bile zahteve velike in vsakodnevn.

Slavjanska čitalnica, Odborovih pomenkov knjiga (1865–1876), Zapisniki glavnih zborov ŠČ: 17. 12. 1865, 16. 12. 1866, 15. 12. 1867, 20. 12. 1868, 19. 12. 1869, 17. 12. 1870, 15. 12. 1872, 21. 12. 1873, 17. 1. 1874, 23. 6. 1875, 19. 3. 1876.

⁷⁵ NŠKT, Odsek za zgodovino, arhiv, fond HA-HP, mapa Slavjanska čitalnica, Odborovih pomenkov knjiga (1865–1876), Seznam priimkov, ki so zapisani na sejah Slavjanske čitalnice.

⁷² NŠKT, Odsek za zgodovino, arhiv, fond HA-HP, mapa Slavjanska čitalnica, Odborovih pomenkov knjiga (1865–1876), Zapisnik seje vodstva ŠČ dne 8. 3. 1866.

⁷³ Prav tam, Zapisnik seje vodstva ŠČ dne 15. 3. 1866.

⁷⁴ NŠKT, Odsek za zgodovino, arhiv, fond HA-HP, mapa

DELALSKO PODPORNNO DRUŠTVO

pod pokroviteljstvom

Njegove cesarske visokosti cesarjeviča Rudolfa.

v Trstu.

POZIV

na občni zbor

dne 11. aprila v dvorani „Slovanske čitalnice“ („Monte verde“).
Začetek točno ob 5 uri zvečer.

Dnevni red:

1. Nagovor predsednika.
2. Društvena kronika, poročja tajnik: a) o moškem, b) o ženskem oddelku.
3. Poročilo denarničarja o računu za leto 1885. in poročilo pregledovalcev računov, a) za moški, b) za ženski oddelok.
4. Proračun za leto 1886. in dotični predlogi. a) za moški, b) za ženski oddelok.
5. Poročilo gospodarja in knjižničarja.
6. Predlogi odbora za nekatere spremembe pravil a) moškega, b) ženskega oddelka.
7. Volitev predsednika, tajnika, denarničarja, 18 odbornikov in 6 namestnikov v smislu §. 11. in 12. pravil, voli moški oddelok.
8. Volitev 3 pregledovalcev računov za leto 1886. v zmislu §. 18. pravil, voli moški oddelok.
9. Volitev 30 nadzornikov (mojstrov) v zmislu §. 11. pravil, voli moški oddelok.
10. Volitev 8 odbornic, 4 namestnic in 6 nadzornic v zmislu §. 13. pravil, voli ženski oddelok.
11. Volitev 2 pregledovalk računov v zmislu §. 18. pravil, voli ženski oddelok.

OPAZKE: Volilno pravico imajo le oni, ki so opravili svoje dolžnosti v zmislu § 10 pravil. Volitev se bode vršila tako le: V soboto 10. aprila zvečer od 7 in pol do 9 ure in v nedeljo 11. aprila od 9 ure zjutraj do 1 popoldne v društveni pisarni in popoldne od 4 ure do zaključka obnega zbora v dvorani čitalnice („Monte verde“). Volilna komisija je sestavljena iz teh le gospodov: Andrejčić Franjo, Čargo Franjo, Čelan Jarnej, Dolenc Franjo, Fakin Ante, Kobal Franc, Loviščič Franc, Novak Jernej, Primožič Franc, Svoboda Franc, Škabar Ante, Žitko Franc. — Ta komisija bode sprejemala listke obeh oddelkov. Vsak ud, kateri hoče voliti, mora komisiji pokazati svojo knjižico. Voli se osobno in ne po pooblaščenih.

Trst, 31. marea 1886.

ODBOR.

Vabilo na občni zbor Delavskega podpornega društva leta 1886 (NŠKT, OZ, arhiv).

Društvo je v nekaj letih polno zaživelo. Na rednem občnem zboru, ki je bil 11. aprila 1886 v Slovenski čitalnici, so vodstveni organi podali poročilo o delu. Iz tega poročila je razvidno, da si je podporno društvo ustvarilo lastno premoženje, premoglo rednega lastnega uradnika in dva zdravnika. V sklopu društva sta delovala moški in ženski oddelek. Konec leta 1885 je Delavsko podporno društvo štelo 1.232 rednih moških članov, 309 ženskih članic, enega častnega člana, 7 ustanovnih članov in 24 podpornih. Izredno zanimiv je seznam ustanovnih članov: škof Josip Juraj Strossmayer, kanonik Jurij Jan, Josip Gorup, Ivan Hribar, Franc Kalister, Anton Pogorelec, mons. A. Hrovatin, Franjo Žitko.⁷⁶

Delavsko podporno društvo je imelo svoj sedež vedno v bližini Političnega društva Edinost. Ob dograditvi Narodnega doma v letu 1904 je društvo dobilo sedež v prvem nadstropju stavbe. Veljaki Edinosti so bili predsedniki društva: Ivan Dolinar, Viktor Dolenc, Ivan Nabergoj, Matko Mandić.

V nedeljo, 24. septembra 1882, je bilo slavnostno razvitje društvenega prapora, ki je dokazovalo uveljavitev društva in njegovo vlogo v slovenski družbi v Trstu, pa tudi njegovo denarno moč, saj je bila izdelava prapora draga zadeva. Društveni prapor je v slovenskih barvah (bela-plava-rdeča), na eni strani je napis "V slogi je moč", na drugi strani pa čebelji panj. Ta znak se je navezoval na ime društva Čebela ob prepovedanem poizkusu ustanovitve leta 1868. Prapor se je ohranil vse do današnjih dni in ga hrani odsek za zgodovino pri NŠK.⁷⁷

Tudi pri izdelavi društvenega prapora lahko upravičeno sklepamo, da sta gmotno priskočila na pomoč Franc Kalister in Josip Gorup, čeprav o tem nimamo na razpolago točnega vira ali zapisa.

Tržaška posojilnica in hranilnica (TPH)

Tržaška posojilnica in hranilnica je bila ustanovljena leta 1891. Bila je zelo pomembna denarna ustanova Slovencev v Trstu. Njeno poslovanje je bilo pomembno z vidika narodnega gospodarstva, z vidika finančne politike, z vidika kulturne zgodovine. Bila je osnovana na zadružni osnovi in je štela veliko članov, kar je pomenilo močno zasidranost med ljudmi, po drugi strani pa reden priliv sredstev. V zgodovino tržaških Slovencev (in tudi ostalih) pa se je denarni zavod zapisal kot graditelj in lastnik Narodnega doma v Trstu.

Dne 3. novembra 1891 je bila Tržaška posojilnica in hranilnica vpisana v zadružni register, 25.

novembra pa je steklo redno poslovanje. V prvo vodstvo ustanove TPH so bili izvoljeni: ravnatelj (danes bi rekli predsednik) Valentin Matija Živic, civilni inženir v Trstu, ravnateljev namestnik (podpredsednik) dr. Matej Pretner, odvetniški kandidat v Trstu, člani odborniki Ivan Abram, trgovec z lesom, Kristjan Dejak, veletrgovec, Fran Dolenc, sodar, Ivan Šabec, veleposestnik, Ivan Valencič, trgovec, Fran Žitko, posestnik, vsi iz Trsta.⁷⁸ Ob ustanovitvi, na začetku leta 1892, je Tržaška posojilnica in hranilnica štela 144 članov združnikov.

Na vodilnih mestih denarnega zavoda TPH so bili veljaki narodnega gibanja Edinost ter posestniki, trgovci, odvetniki. Člani združniki TPH so postali vidni slovenski podjetniki in posestniki iz Trsta, okolice in ostale Primorske. Ob desetletnici ustanovitve je TPH natisnila obširno poročilo o poslovanju, pridala je tudi seznam članov. Članski seznam iz leta 1902 je obsegal že 2.291 članov združnikov. Vse to dokazuje širino poslovanja in obenem zasidranost denarne ustanove med tržaškimi Slovenci. V knjigi članov dobimo pod registrsko številko 511 Kornelija Gorupa, pod številko 515 Viktorja Kalistra, pod številko 516 Antona Kalistra. Imena vseh omenjenih podjetnikov in posestnikov so bila natisnjena z mastnimi črkami, kar pomeni, da so bili imetniki t. i. glavnih deležev TPH. V tem tiskanem poročilu je veleposestnik Kornelij Gorup tudi prisoten kot predsednik nadzornišva TPH, danes bi rekli predsednik nadzornega odbora. Opravljal je torej vidno vlogo v tržaškem slovenskem denarnem zavodu. Sicer pa si oglejmo sestavo vodstva TPH ob desetletnici poslovanja (1901). V vodstvu so bili: ravnatelj (predsednik) Ivan Mankoč, veletrgovec in posestnik, prvi podravnatelj (prvi podpredsednik) Gracijan Stepančič, veletrgovec, drugi podravnatelj (drugi podpredsednik) Šrečko Bartelj, posestnik, odborniki – dr. Gustav Gregorin, odvetnik, Anton Kalister, posestnik, dr. Matej Pretner, odvetnik, dr. Otokar Rybař, odvetnik, Anton Vrabec, posestnik, Fran Žitko, veleposestnik. V t. i. nadzorništvu pa so bili: predsednik Kornelij Gorup, veleposestnik, člani – dr. Josip Abram, odvetnik, Anton Kenda, trgovec, Ivan Knavs, trgovec, Jakob Perhavic, trgovec in posestnik.⁷⁹

Vitez Kornelij Gorup je bil od leta 1897 član nadzornišva denarnega zavoda, v obdobju 1900–1909 pa predsednik nadzornišva Tržaške posojilnice in hranilnice.⁸⁰

⁷⁶ NŠKT, Odsek za zgodovino, Zapuščina dr. Justa Pertota, fasc. 3, mapa Delavsko podporno društvo, poročila za leta 1885, 1903, 1904, 1905. Delavsko podporno društvo v Trstu. Račun in poročilo za upravno leto 1885. Gl. tudi: Pahor, *Slovensko denarnišvo*, str. 91.

⁷⁷ Pahor, *Slavjanska slova*, str. 49.

⁷⁸ Pahor, *Slovensko denarnišvo*, str. 27.

⁷⁹ NŠKT, odsek za zgodovino, arhiv, fond Gospodarstvo. Tržaška posojilnica in hranilnica, poročilo in bilanca za poslovno leto 1901 (Trst 1902), seznam članov. Gl. tudi: Pahor, *Slovensko denarnišvo*, str. 29–30.

⁸⁰ Guida Generale (scematica) di Trieste (letniki od leta 1892 do 1912).

Prav tako je od leta 1897 zabeleženo ime posestnika Antona Kalistra, ki je bil leta 1901 član ravnateljstva (upravnega odbora), nato pa je leta 1912 postal drugi podpredsednik TPH.⁸¹

Kornelij Gorup je imel svoj urad v Trstu, in sicer v prvem nadstropju stavbe v Ulici Carducci 10. Posestnik Anton Kalister pa je bil kurator dediščine viteza Josipa Gorupa po njegovi smrti. To izvemo iz listin z dne 26. aprila 1912 in 16. januarja 1913, kjer Anton Kalister iznaša določene predloge. V listinah naletimo na imena podjetnika in posestnika Kornelija Gorupa, kuratorja Antona Kalistra, notarja Joahima (Gioacchino) Zencovich (ime tega notarja je bilo prisotno v velikem številu notarskih aktov, ki so jih takrat potrebovala slovenska in slovanska gospodarska podjetja) in odvetnika Mateja Pretnerja, ki je bil znana osebnost v takratni slovenski družbi v Trstu.⁸²

Kako zanimivo se je prepletalo življenje oseb in poslovanje podjetij v takratni družbi.

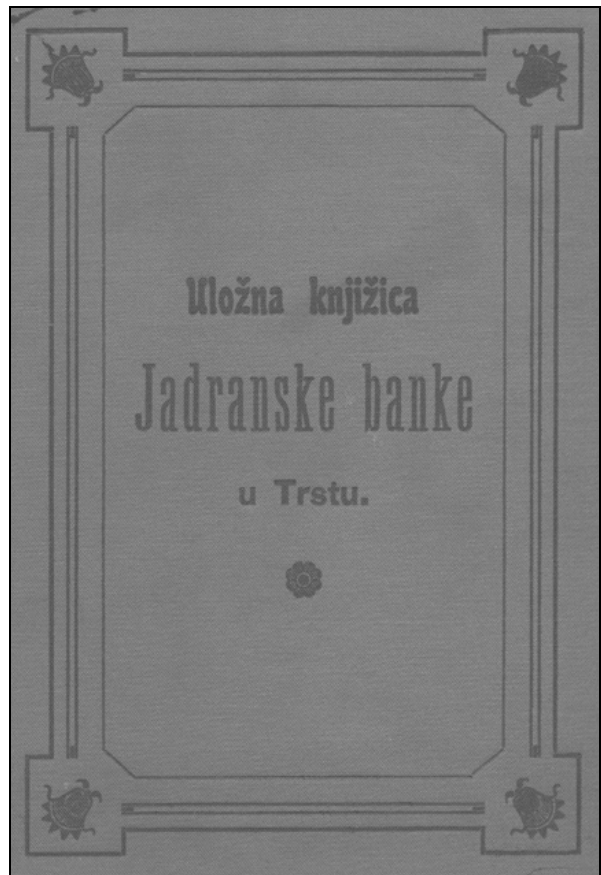
Jadranska banka v Trstu

V nedeljo, 29. oktobra 1905, je bil v prostorih Slovanske čitalnice v Narodnem domu v Trstu ustanovni občni zbor Jadranske banke. Nastal je denarni zavod, ki je bil za slovenski gospodarski razvoj res velikega pomena. Jadranska banka je bila druga slovenska poslovna banka na celotnem slovenskem narodnem ozemlju. Pred njo je leta 1900 nastala le Ljubljanska kreditna banka. Do prve svetovne vojne ni prišlo do ustanovitve drugih novih slovenskih poslovnih bank.

O ustanovitvi Jadranske banke je odločalo vodstvo slovenskega narodnega gibanja Edinost v Trstu. Na svojo stran pa so znali pritegniti še druge Slované v mestu, predvsem Hrvate. Pri delniški glavnici Jadranske banke je prišlo do posrečene kombinacije zasebnega in družbenega kapitala. Glavnica banke je znašala ob nastanku 1.000.000 kron, razdeljena pa je bila na 2.500 delnic vsaka po 400 kron. Osnovo so tvorile slovenske banke, posojilnice in hranilnice s sodelovanjem hrvaških bank in hranilnic. Več kot polovico glavnice Jadranske banke so prispevali podjetniki, posestniki, veletrgovci, ladjarji, obrtniki slovenskega in hrvaškega rodu. Posamezni zasebniki so torej odkupili 1497 delnic banke, denarni zavodi pa so prevzeli 1003 delnic. Seveda so bili prav denarni zavodi odločilno prispevali k ustanovitvi banke, vendar se istočasno kaže močna zavzetost posameznikov, kar priča o dobrem

gmotnem položaju slovenske oziroma slovanske skupnosti v Trstu in v ostalih predelih monarhije.

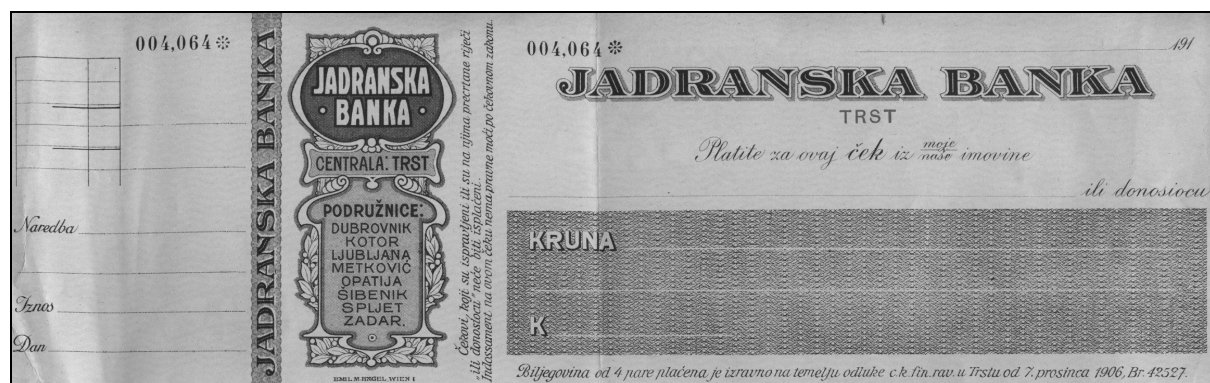
Jadransko banko je ustanovilo 125 delničarjev. Ustanovnega občnega zbora so se udeležili vsi člani pripravljalnega odbora in 34 delničarjev, ki so zastopali 1.897 delnic na 2.500. Denarni zavodi so prevzeli naslednje delnice: Ljubljanska kreditna banka 400 delnic, Banka i štediona za Primorje s Sušaka (Rijeka) 250 delnic, Prva hrvatska štediona iz Zagreba 200 delnic, Tržaška posojilnica in hranilnica 50 delnic. Vsi štirje imenovani denarni zavodi so imeli v lasti 900 delnic, ostalih 103 delnic so odkupili hrvatski in slovenski denarni zavodi. Ostali večinski del delnic so odkupili zasebniki. V večini primerov so zasebni delničarji odkupili od 5 do 30 delnic. Iz prvega seznama delničarjev izstopata dva, ki sta odkupila veliko število delnic. Na prvem mestu je nedvomno Kornelij Gorup vitez Slavinjski, ki je odkupil 110 delnic, na drugem pa hrvaški podjetnik Antun Duboković, ki je prevzel 100 delnic. Zanimivi pa so kraji, od koder so prihajali delničarji: Trst in okolica, Gorica, Ljubljana, Pazin, Rijeka, Zagreb, Praga (Češka), Split, Korčula, Budva, Kotor, Karlovac, Celovec itd.

Vložna knjižica Jadranske banke v Trstu (NŠKT, OZ, arhiv).

⁸¹ Prav tam.

⁸² Kopije notarskih aktov in listin iz obdobja 1912–1913. Kopije hrani Odsek za zgodovino pri NŠKT. Originali so iz Državnega arhiva v Trstu (Archivio di Stato di Trieste), kjer jih je dobil Alfred Whycombe Gorup. Zahvaljujem se mu, da nam je dal na razpolago omenjeno gradivo.

Ček Jadranske banke v Trstu (NŠKT, OZ, arhiv).

Ustanovitev Jadranske banke je prinesla novo kvaliteto v slovensko gospodarstvo, še posebno na denarniškem področju.⁸³

Club Touristi Triestini

Društvo Club Touristi Triestini je bilo ustanovljeno leta 1884 v Trstu. Po letu 1918 so ga razpustili. Dediščino je prevzela Società Alpina delle Giulie, ki obstoja še danes. Club Touristi Triestini je gojil izletniške dejavnosti, kasneje še raziskovanje jam. Člani niso imeli predsodkov glede narodnosti, važna je bila lojalnost do avstro-ogrske države. Tržaški klub je izdajal glasilo *Il Tourista* v italijanskem jeziku. Prav v omenjenem glasilu zasledimo tudi Kalistrovo prisotnost in dejavnost v klubu.

Club Touristi Triestini je prirejal ob koncu leta družabnost, ki so jo poimenovali "La festa dell' Albero del Natale" (Praznik božičnega drevesca). Člani in povabljeni gostje so se zbrali na večerji s plesom. V decembru 1895 je bilo to v restavraciji Al Giardinetto v Trstu. Na slovesni klubski večerji je bil prisoten tudi princ Hohenlohe, ki je bil cesarsko kraljevi namestnik v Trstu. Igral je orkester 87. vojaškega polka. Med govorniki je bil Franc Kalister, kateremu je bila poverjena naloga, da ima slavnostni nagovor ob 11. obletnici kluba. Kalister je takrat poudaril pomembnost turistične zamisli in opisal enajstletno prehojeno pot tržaškega turističnega kluba.⁸⁴

Kalister je spadal med vidne in vplivne člane kluba. Na 12. rednem občnem zboru, v marcu leta 1896, pa je prišel v spor z vodstvom kluba in je deset članov društvo zapustilo. Kalister je hotel razčistiti celotno zadevo, vendar pri tem ni uspel, zato je kasneje tudi sam zapustil Club Touristi Triestini.⁸⁵

Zaključno dejanje ali današnje sledi Kalistrov v Trstu

Za časa habsburške monarhije so člani družin Kalister in Gorup odigrali vidno vlogo v tedanji družbi. Bili so tesno povezani s kraji, od koder so izhajali (Slavina) in s kraji, kjer so se uspešno uveljavili (Trst, Reka, Ljubljana idr.).

Prelomnica v naših krajih je nedvomno izbruh prve svetovne vojne in posebno njene posledice po zaključku prve svetovne morije. Propadla je habsburška monarhija in na njenih ruševinah so nastale nove države. Spremenila so se dotedanja politična, narodna, gospodarska, kulturna ravnovesja. Nove države, novi sistemi, drugačna gospodarska politika, spremenjene družbe, nič več ni bilo tako, kot je bilo pred vojno.

Ob tem dodamo še smrt dveh gospodarskih veljakov, podjetnikov, finančnikov, mecenov. Najprej je v letu 1901 v Trstu preminil Franc Kalister, nato v letu 1912 na Reki še Josip Gorup. V bistvu je tudi njuna smrt nekako zaključila neko dobo. Viktor Kalister, Frančev sin, in Kornelij Gorup, Josipov sin, sta nadaljevala delo in poslovanje pokojnih očetov. Njuno delo je bilo pozitivno, vendar nista zapustila močnih in vidnih sledov ne v družbi ne na gospodarskem področju, čeprav sta živela še vrsto let – Viktor Kalister je umrl leta 1948, Kornelij Gorup pa leta 1952. Viktor Kalister je nadaljeval tudi družinsko tradicijo podpiranja dobrodelnih in socialnih ustanov. Tako obstaja plošča z njegovim imenom na stavbi na začetku Ulice sv. Frančiška v Trstu, kjer je delovala bolniška blagajna, ki jo je denarno podpirala družina Kalister.

Viktor Kalister je umrl brez potomcev, kljub dejstvu, da se je dvakrat poročil. Z njim je zamrla tržaška veja družine. Ostal pa je spomin na družino kot na izredno uspešne podjetnike, trgovce, finančnike in mecene.

Na Trgu Svobode še danes stoji palača Kalister. Druga kamnita priča družine pa je mavzolej Franca Kalistra na občinskem pokopališču pri Sv. Ani v

⁸³ Pahor, *Jadranska banka*, str. 21–26 in str. 49–51; gl. tudi Pahor, *Slovensko denarništvo*, str. 103–105.

⁸⁴ *Il Tourista*, letnik 3, števil. 1, Trst, 8. 1. 1896.

⁸⁵ *Il Tourista*, letnik 3, števil. 4, Trst, 26. 3. 1896.

Trstu. Poleg mavzoleja stoji še druga grobnica. To je grobnica Janeza Kalistra, ki sta mu jo postavila nečaka Franc Kalister in Josip Gorup nekaj let po njegovi smrti. Grobnica je bila nato prodana, vendar je ob njenem vznožju ostala tablica z imenom Kalister. Danes ni več napisov na dveh stavbah, ki bi opominjale mimoidoče na družini Kalister in Gorup. Prva je t. i. Casa Kalister, kjer je danes veleblagovnica Godina v Ulici Carducci, druga pa je t. i. Casa Gorup v Ulici Coroneo številka 3. Ob tem obstajata še dve spominski plošči. Prva je postavljena na pročelje cerkve na Montuci (Montuzza) v Trstu in opominja mimoidoče ljudi na tiste dobrotnike, ki so prispevali denar za njeno gradnjo. Tam stoji še danes zapisano: famiglia Kalister. Druga spominska plošča stoji v Ulici sv. Frančiška v Trstu. Tudi v tem primeru gre za dobrodelno dejanje: na plošči so zabeležena imena tistih oseb in družin, ki so denarno podpirale delovanje bolniške blagajne. Tam stoji napis: Vittorio Kalister. V arhivu Odseka za zgodovino pri NŠK pa je ostal spomin na Franca Kalistra: spominska listina, s katero mu je občina Slavina 3. marca 1889 podelila častno občanstvo.

Vsekakor je zgodba o Kalistrih (in Gorupih) izredno zanimiva. Pokazala nam je novo in malo drugačno dimenzijo Trsta.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Anagrafski urad občine Trst.

Podatki o družini Kalister.

ASGCT – Archivio storico generale del Comune di Trieste (Zgodovinski arhiv občine Trst).

Podatki o družini Kalister.

NŠKT – Narodna in študijska knjižnica v Trstu.

Arhiv

Inventarne knjige, knjiga V, 1951.

Odsek za zgodovino, arhiv:

Fond čitalnice, mapa Slavjanska čitalnica, občni zbor 27. 5. 1911;

Zapuščina dr. Justa Pertota, fasc. 3, mapa Delavsko podporno društvo;

Fond gospodarstvo, fasc. Tržaška posojilnica in hranilnica.

ZRC SAZU – Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Raziskovalna postaja Nova Gorica.

Zapuščina dr. Henrika Tume. Pisma.

ČASOPISI

Gospodarstvo, Trst, 1949.

Il Tourista, Trst, 1896.

LITERATURA

Čermelj, Lavo: Slavjanska čitalnica v Trstu v letih 1865–1876. *Jadranski koledar za leto 1959*, str. 97–102.

Čuk, Alenka: *O Janezu Nepomuku Kalistru – o najbogatejšem možu krog in krog, kot so decembra 1864 ob njegovi smrti zapisale Novice* (rokopis, prebran na srečanju v Slavini, ki je bil posvečen Janezu Kalistru, 18. maja 2007 v Kulturnem domu v Slavini).

Godina, Josip: *Izvirnik premožnosti ali Pravi pripomoček*. Trst, 1873.

Godina, Jožef: *Opis in zgodovina Tersta in njegove okolice pa še marsikaj družega o slavjanskih zadevah*. U Tersti, 1872.

Gregorin, Gustav: Zgodovina lista Edinost in njegove tiskarne v zvezi s splošnim razvojem tržaških Slovencev. *Edinost 1876–1926*. Dopolnjen in preurejen ponatis jubilejne številke. Založila in izdala tiskarna Edinost, Trst, 17. 1. 1926.

Halupca, Armando; Veronese, Leone: *Trieste nascosta. Raccolta illustrata di curiosità tra vie, androne, piazze della città e dintorni*. Trieste: Editoriale Generali, 2003.

Kalc, Aleksej: *Poti in usode. Selitvene izkušnje Slovencev z zahodne meje*. Koper – Trst: Knjižnica Annales Majora, 2002.

Mal, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda*. Reprint prve izdaje. Celje: Mohorjeva družba, 1993.

–od–: Slovenska podjetnost v Trstu. Martelanc in dr. – graditelji velikih del. *Gospodarstvo*, 28. 5. 1949.

–od–: Slovenska podjetnost v Trstu. Od Počkaja do Kalistra. *Gospodarstvo*, 14. 5. 1949.

Pahor, Milan: Evropski vplivi na slovensko družbo. Primer mesta Trst. *Evropski vplivi na slovensko družbo*. Zbirka Zgodovinskega časopisa številka 35. Ljubljana, 2008.

Pahor, Milan: *Jadranska banka. Blesteča in tragična zgodba največjega slovanskega denarnega zavoda v Trstu*. Trst: Narodna in študijska knjižnica – Slovenski raziskovalni inštitut, 1996.

Pahor, Milan: Josip Godina Verdeljski (1808–1884). Zapis ob 200-letnici rojstva. *Primorski dnevnik*, 22. 3. 2008.

Pahor, Milan: Nacionalno in politično zorenje Slovencev v Trstu. *Narodni dom v Trstu 1904–1920* (ur. Marko Kravos idr.). Trst: Devin, 1995, str. 37–46.

Pahor, Milan: *Slavjanska sloga. Slovenci in Hrvati v Trstu. Od avstroogrške monarhije do italijanske republike*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 2004.

Pahor, Milan: Slovenska časniška govornica v Trstu in Gorici pred drugo svetovno vojno. V: Pavletič, Bojan: *Primorski dnevnik 1945–1995*. Trst-Gorica-Cedad, 1995.

- Pahor, Milan: *Slovensko denarništvo v Trstu. Denarne zadruge, branilnice in posojilnice ter banke v letih 1880–1918*. Trst : Tržaška kreditna banka, 1989.
- Pavletič, Bojan: *Sokoli Tržaškega Sokola*. Trst : Združenje slovenskih športnih društev v Italiji, 2004.
- Pogačnik, Bogdan: *Sto let tržaške narodne čitalnice. Delo*, 23. 1. 1961.
- Primorski slovenski biografski leksikon (PSBL)*, II. Gorica : Goriška Mohorjeva družba I, 1982–1985, str. 14.
- Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992*. Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino – Mladinska knjiga, 2005.
- Slovenski biografski leksikon (SBL)* I. Ljubljana, 1925, str. 426.
- Šušteršič, Mario: *Sledovi. Po poteh slovenske prisotnosti v Trstu*. Trst : ZTT, 2008.
- Tuma, Henrik: *Iz mojega življenja : spomini, misli in izpovedi*. Ljubljana : Naša založba, 1937.
- Vilhar, Srečko: *Iz zgodovine slovenskega pomorstva v Trstu. Jadranski koledar za leto 1961*, str. 162–169.
- Zgodovina Slovencev*. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1979.